

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOI
NSV LIIDU AJALOO KATEEDER

ILME PEDA

„NARODNAJA VOLJA”
JA NARODNIKLUSE
IDEOLOOGILINE KRAHH

DIPLOMITÖÖ

JUHENDAJA: L. ERINGSON

*Teü NSV liidu ajal. kat.
nr. nr. 1747*

TARTU 1963

SISSEJUHATUS

Narodnikluse ajalugu hõlmab mitu aastakümnet XIX sajandi vere ühisvõrdliku mõtte ajaloo. Vere revolutsiooniline liikumine algas üsna etapis oli kõige olulisem osa 70. aastate vabastusliikumisel, mille ideoloogilisus lipuandjaks oli revolutsiooniline narodniklus.

Käsitlev töö käsitleb üht etappi revolutsioonilise narodnikluse tegevusest ja töö ülesandeks on näidata partei "Narodnaja Volja" tekkimise põhjusi, ta kanglaslikku võitlust tsaari imvalitsuse vastu, narodnikliku ideoloogia mahhi ja "Narodnaja Volja" hävingut.

"Narodnaja Volja" historiograafias on eksisteerinud palju kontseptsioone.

21

Narodniklik historiograafia ekslikult
suges seda liikumist sotsialistlikuks, mil-
line täielikult olivat väljendanud töö-
rahva huvi. Liberaalne - kodanlik his-
toriograafia andis narodniklusele libe-
raalne tooni, nägemata vahet narodovo-
letsite ja liberaalide programmi vahel.

Г. В. Плеханов oma töodes „Солнцезна-
нъ и новиненная дожда“ ning „Ханни раз-
номасня“² kritiseeris narodnikute teore-
etilisi vaateid, nende programmi ja tak-
tikat. В. И. Ленин lõplikult purustas narod-
nikluse ideelises mõttes ja näitas ta klas-
sismuse.

„Narodnaja Volja“ ajalugu uuriti kõi-
ge intensiivsemalt 1920.-1930. aastatel. Il-
mus rida artikleid ja uurimusi, pub-
litseeriti arhiivmaterjale ja narodovoletsi-
te memuaare. 1930. aastal viidi läbi dis-
kussioon „Narodnaja Volja“ hindamise
viisimise ja grandide veltima leninlik
kontseptsioon „Narodnaja Volja“ kohta. Nar-
di peale diskussiooni hakati toonits-
ma just narodnikluse negatiivset osa, x-
da viti Stalini isikukultuur aastatel.

Pärast ВЛКР XX kongressi võeti

¹ Г. В. Плеханов, Солнцезнанъ и новиненная дожда, Москва 1959.

² Г. В. Плеханов, Ханни разномасня, Москва 1948.

1930. - 1940. aastate kontseptsioonid üri-
 tika alla. Revolutsiooniline narodniku-
 se küsimust on käsitleanud B. P. Kozmin
 oma monograafias „Из истории револю-
 ционной мысли в России“¹, I. M. Levin -
 „Одностороннее движение в России в
 60-70-е годы XIX века“², on ilmunud
 nida artikleid ajakirjades „Вопросы исто-
 рии“³, „История СССР“⁴, „Вопросы лите-
 ратуры“⁵ ja „Коммунист“⁶ vengraa-
 del.

Töös kasutatud kirjandus osas peab
 kõigepealt ära märkima marksismi-
 leninismi klassikute teoseid. Suurava
 kriitika narodniklike ideoloogiale,
 nende anarhistlike ja blankistlike onad-
 nud K. Marx oma töös „Копенкит книги
 Тракунина „Государственность и анархия““⁷

¹ То. П. Козмин, Из истории революционной
 мысли в России, Москва 1961
 (edaspidi То. П. Козмин).

² И. М. Левин, Одностороннее движение в Рос-
 сии в 60-70-е годы XIX века, Моск-
 ва 1958 (edaspidi И. М. Левин).

³ В. В. Широкова, К вопросу об оценке деятель-
 ности „Народной воли“, „Вопро-
 сы истории“ 1959, т. 8.

⁴ Т. М. Мошова, А. Ф. Смирнов, Революционные де-
 мократы и народники, „История
 СССР“ 1961, т. 6.

⁵ З. Кизначев, Мелочи о народничестве, „Воп-
 росы литературы“ 1960, т. 4.

⁶ З. П. Повева, В. И. Ленин о домарксистском
 периоде революционного движе-
 ния в России, „Коммунист“ 1958, т. 6.

⁷ К. Маркс, Копенкит книги Тракунина „Госу-
 дарственность и анархия“, К. Маркс и
 Ф. Энгельс, Сочинения, т. 18, Москва 1961

ja F. Engels artiklis „Эмунпаніцкая нліпайпа“¹ V. I. Lenini oma töödes „Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu“², „Millisest püüandist me loobume?“³, „Narodniklusest“⁴ jne. analüüsis põhjalikult narodnikluse olemust ja allikaid ning arvab väitvaks ja hinnanguks nii revolutsioonilisele narodniklusele kui ka narodniklusele üldse.

Allikmaterjalidest on töös kõige enam kasutatud dokumentide kogumikke „Архив „Земле и Воде“ и „Разговоры Боде““⁵, milles peamiselt publikatsioonid narodvoletsite omavatel kirjavahetust, ülekannetamiste protokollide ja narodvoletsite mälestusi. Kohjuks ei sisalda nimetatud dokumentide kogumik „Narodnaja Volja“ põhikirja

¹ Ф. Энгельс, Эмунпаніцкая нліпайпа, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, Т. 18, Москва 1961.

² В. И. Ленин, Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu, Teosid, 1. kd., Tallinn 1949.

³ В. И. Ленин, Millisest püüandist me loobume?, Teosid, 2. kd., Tallinn 1949.

⁴ В. И. Ленин, Narodniklusest, Teosid, 18. kd., Tallinn, 1953.

⁵ Архив „Земле и Воде“ и „Разговоры Боде“, Москва 1930 (edaspidi Архив).

ega programmi. Väiksema väärtusega
 on teine dokumentide kogumik „Ka-
 рогная Боня в документах и воспоминан-
 иях“¹ Töö kirjutamises olid vajali-
 kund mõned „Народная воля“ прокла-
 матсioonid, millest saab siht-teist tea-
 da narodovoltsite töö kohta sõjaväe-
 laste, tööliste ja üliõpilaste keskel. Sam-
 olt muumitaites on nimetatud kogu-
 miku sisse võetud katkendeid narodovoltsite
 memuaartlohist. Müsüproble-
 mide juures on kasutatud A. Mihhai-
 lovi kirjade kogu² ja P. Lavroni teost³
 „Исторический очерк“

Koopia suurena väärtusega töö
 jaoks olid memuaartlohid. Siin peab
 kõigepealt ära märkima V. Figneri ra-
 matut „Землетрясение Труд“, W. Морозо-
 ви „Повести моей жизни“ ning M. Фро-

-
- 1 „Карогная Боня в документах и воспоминаниях“, Москва 1930 (edaspidi „Карогная Боня в документах“).
 - 2 Письма карогобольца А. Д. Михайлова, Москва 1933 (edaspidi Письма карогобольца).
 - 3 П. К. Лавров, Исторический очерк, снт 1906 (edaspidi П. К. Лавров).
 - 4 В. К. Фошкер, Землетрясение Труд, Т. I, Москва, 1933 (edaspidi В. К. Фошкер, Землетрясение Труд, Т. I).
 - В. К. Фошкер, Землетрясение Труд, Т. II, Москва 1933 (edaspidi В. К. Фошкер, Землетрясение Труд, Т. II).
 - 5 X. A. Морозов, Повести моей жизни, Т. II, Москва, 1936 (edaspidi X. A. Морозов).

lenko¹, N. Debazoni-Mouievitš², I. Stepanjan-Kravtšinski³ ja P. A. Kropotkini⁴ mälestusi. Narodovoltsite mälestusi on avaldatud ka ajakirjades „Katorpa u esnikna“⁵ ja „Krasnyi Arxub“⁶ verguades. Mälestuste kasutamisel tuli loomulikult arvestada autorite subjtiivsusest, Narodnaja volja¹ tegevuse ja tegelaste hindamisest ning kirjeldamisest.

Tehes kokkuvõtet kasutatud kirjanduse kohta, peab märkima, et viititud allikad, memuaarteosed ja mälestused ei anna ühtlast silvaadet antud teema üksikute probleemide kohta. Kui arvestada teostamiskatsed tsaaride ja sellega seotud suidamusi kirjeldades põhja-

¹ M. F. Froloenko, Sodraanne sotsialism, Tom perebnu i biopoi, Moskva 1932 (edaspidi M. F. Froloenko, Sodraanne sotsialism, T. I ja M. F. Froloenko, Sodraanne sotsialism, T. II.)

² B. Dedaronii-Moufnebir, Ot duntaraita u teppozny, kn. I, M.-L. 1930 (edaspidi B. Dedaronii-Moufnebir, kn. I).

³ S. Stenni. Kravtšinski, sotsialism, Tom perebnu, Moskva 1958 (edaspidi S. Stenni-Kravtšinski, sotsialism, T. I).

⁴ P. A. Kropotkini, zametki revoliutsionera, M.-L. 1933 (edaspidi P. A. Kropotkini).

⁵ M. F. Froloenko, Karalo „narodovoltsite“, „Katorpa u esnika“ 1926, kn. 24.

⁶ S. Bank, Podri sruje Derave, „Krasnyi Arxub“ 1928, T. 31.

likult enamuse autorid, siis „Varodnaja Volja“ propagandistlikust tööst on kas nõuda rindud või puudutatuse pealiskaudselt. Sellestõttu on need probleemid ka antud töös leidnud pealiskaudsena käsitleks.

Töö on jaotatud viide peatükki. Esimene peatükk käsitleb narodnikluse ideoloogilisi aluseid ja annab lühikese ülevaate revolutsioonilise narodnikluse tegevusest kuni partei „Varodnaja Volja“ tekkimiseni. Teine peatükk käsitleb „Varodnaja Volja“ tekkimist, ta organisatsioonilisi aluseid, programmi ja põhimõtteid. Kolmandas peatükis on vaadatud „Varodnaja Volja“ tegevuse tõeliste, üliõpilaste ja ohvitseride seas, ta kangelaslik võitlus tsaari isvalitruks vastu kuni selle kuleminatsoonini 1. märtsil 1881. Neljas peatükk käsitleb „Varodnaja Volja“ ideoloogilist ja organisatsioonilist mahhi, mis algas vahetult pärast 1. märtri 1881. aasta suidruusi ja lõppes viimaste edutute kattegega elustada „Varodnaja Volja“ tegevust ringkonata 1881. aastal 1. märtri atundaati, sekond juba

Aleksander III - le. Viies peatükku annab
V. I. Lenini kriitika ja hinnanguid narod-
nikliku ideoloogia, „Narodnaja volja” prog-
rammi, taktika ja tegevuste kohta.

põhilist joont: 1) Kapitalismi tunnista-
mine Venemaal langus-
regressiiv.

2) Vere majandusliku kor-
ra omapära üldse ja vi-
ti talupoja omapära tun-
nustamine ühes tema so-
gukonnaga, arutelliga.

3) Selle ignoreerimine, et ha-
ritlasuud¹ ja riigi-juri-
dilis-politilised insti-
tutsioonid on ootud tea-
tavate kindlate ühiskon-
nauklasside materiaalsete
huvidega.¹

V. I. Lenin on korduvalt märkinud, et
XIX sajandi 70. aastatel ei olnud ühis-
kondliku mõtte peamisimuse enam pä-
risojuuse saatus, vaid küsimus kapitali-
mi arenemisest Venemaal. Küsimuse ka-
pitalismist esmakordselt puistitasid
70. aastate narodnikud ja see on „na-
rodnikluse suur ajalooline teine“². Kui-
gi narodniklus lahendas antud küsi-
muse selles mõttes, et kapitalism on Ve-
nemaal reaktiiviline, olid narod-

¹ V. I. Lenin, Millist parendist me loobume?, Teord. 2. kd
lk. 460-46

² Samas, lk. 462.

nikund süüjuures esimesed, kes andnud
 kapitalismi kriitina. Narodnikluse aja-
 loolises arengus tuleb tingimata eralde-
 da 2 tendentsi - revolutsioonilist ja libe-
 raalset ning nende tegevuses 2 etappi:

Narodnikluse uude ideoloogili-
 nel alused töötati välja kolme omae-
 ajal silma paistnud isiku P. L. Lavro-
 vi, M. A. Bakunini ja P. I. Tšatšovi poolt.
 Nende poolt väljatöötatud ideoloogi-
 aat iseloomustab kapitalismi arene-
 mise eitamine Venemaal, küllakogukon-
 na idealiseerimine, usk vere rahva kaa-
 sasündinud sotsialistlikesse instinktidesse
 ja subjektiividealistlikud kontseptsioonid
 ajaloo protsessi kohta.

Subjektiivse sotsioloogia esisau pe-
 taku P. L. Lavrovi (1823-1900), Peterburi
 Kõhuväe Akademia professorit ja
 väljapaistvat õppejõudu. Ta oli lähe-
 date revolutsioonilistele riiguhundadele,
 võttis osa 60. aastate 2. ja 3. Volja tege-
 vusest. Pärast Karakozovi atendaati
 kaks aastat II-le saadeti Lavrov Vologda
 kubermangu, kolt G. Lopatini abiga
 põgenes välismaale.

¹ Vere revolutsionäri, emigreerus 1867. aastal
 Itaaliasse. Võitles koos Marxiga bakunismis-
 vastu. Tõlku vere kelle pool. Kapitali
 I köidet

Oma vaatuid ajaloo protsessi kohta avaldas P. Lannov 1868.-69. aastal ajakirjas „Wedyja“ ilmunud. Ajaloolistes kirjades. Weis kirjades väidab Lannov, et ajaloos edasiliikumine on toimunud „ainult võitlevate inimeste läbi“¹ ja ajaloos aretamine esmaringis on progress, mille määrab „inimene füüsilise, vaimse ja kõlblise areng.“² Kuna ajalugu kujutab hea ja halva võitlust, siis Lannovi arvates, progressi hindalustab kõlblise ideaal, mille poolt peab püüdnud ühiskond. „Kõlblise ideaal on ajaloos ainus valgustaja, mis on võimelise andna ajaloo perspektiivi.“³ toonitab Lannov. Tema arvates suudavad need ideaale täita ainult „kriitiliselt mõttevad inimesed“. Need inimesed on erandvähusteks ja võivad olla progressi kandjateks ja edasiviijateks. Lannov omistab rahulikult võim sellele, mida on loodud aastatuhandetega, väikesel määral inimeste teinuks. Ta ütles: „Kui väike ei oleks ka inimkonna progress, kuid selgi, mis on olemas, on eranditult „kriitiliselt mõttevate inimeste töö“.

¹ II. V. Vabrov, lk. 138.

² samas, lk. 51.

³ samas, lk. 363.

ilma henneta on progress tingimusteta
 võimaliku, ilma henneta piirideta prog-
 ressi laiendada on asjatud.¹

Laurou arvates oli iga teadlik üli-
 õpilane, kriitiliselt mõtlev inim, kes jä-
 relselt oli ka ajaloo liikumaparijs.

Et nn. ajaloo lügitajaid oleks
 rohkem, andis Laurou konkreetse plaani -
 eesmärgiga ette valmistada terve
 arvu „kriitiliselt mõtlemaid inimesi. Kõi-
 gpealt nn. 1. sotnja alustab tööd ja val-
 mistab ette 2. sotnja „kriitiliselt mõtle-
 vaid inimesi“, need kaks sotnjat töö-
 tavad edasi ning sellis rahuliku ja
 pikaajase propagandaga „kriitiliselt
 mõtlevate inimeste arv järjest suureneb.²
 Tööliklassi iseseisvat osa Laurou ei näi-
 nud. Tema oli tööline ainult va-
 hendajaks intelligendi ja talupoja
 vahel st. tööline, saanud haritla-
 selt vajalikud teadmised, pidi mee-
 le minema propagandat tegema.

P. Laurou otsib veel ajaloo protsessi
 tundmaõppimise meetodeid. Tema arva-
 tes on seda teha väga raske, kuna
 ajaloo protsess kui nähtes teiste nähtes-

¹ П. Л. Лауров, стр. 95.

² Э. Дроздовский, Разгром карогумериста Марк-
 зумского, 1933, стр. 7 (edespidi Э. Дро-
 здовский).

te kas omab väga suured erinevused: ajaloo-
 looprotsessis nähtused ei konda.¹ Selles või-
 vat meeldunud olla kõiki ajalooland-
 teoretikuid, sest nende katked üia ajaloo-
 protsessi nähtuste kondaumisele ebaõnnes-
 kub kobe, kui võrdlemine jõuab kate pe-
 rioodi kõrvutamise detailides.² Süt jõuab
 Lannov subjektüvne metodini sotsioloogias,
 sotsioloogia ainekse tema arvates ei ole ühis-
 konna elu oma vastutolulisusega, vaid isik-
 use oma ideaalidega.³

Politiilistes kirjimeistes Lannov erine-
 valt anarhistidest tunnistab riigivõimu
 säilitamise vajadust: riigis võigi ta kogu-
 ni progressi algust, progressi aga oleks
 oelust, mille käes on riik.

Mis puutub P. Lannovi majandus-
 lisele veadetele, siis rõhodes ta alati
 rõustus K. Marxi majandusõpetusega.

Tegelikult jäi P. Lannov süüri ainult
 väikekodanlikele romantikule, kes pi-
 das kogu elu võitlest marksismi vas-
 tu.

F. Engel (väga tavalalt kritiseeris |
 P. L. Lannovi oma artiklis „Enigmatlik
 kirjandus.“ Engel kirjutab, et vene õpet-

¹ П. Д. Лапов, lk. 21.

² Samas, lk. 26.

³ М. Т. Улечанов, Труды В. И. Ленина против узко-
 буржуазной социологии народ-
 ности, Москва, 1955, lk. 69 (edas-
 peidi М. Т. Улечанов).

lane, Londonis ilnuda mitteperioodi-
 lin väljaande „Npejod“ toimetaja on fi-
 losoofilises mõttes eklettne: igast õpe-
 tusest tahab ta võtta parimat. „Npejod“
 pidas oma ülesandes hoida ühtsust re-
 volutsioonilises liikumises. Ta võttis üles
 I Internatsionaali ja bakunivõlari leppi-
 ma. Kuid sellest ei tulnud midagi
 välja, kuna Haagis kongressil hüditi
 bakunistid Internatsionaalist välja.¹

Lavrov on „kriitiliselt mõttevate
 inimeste teooria ja objektive ajaloo-
 sessi eitamise propageerimisega taunistas
 töölisliikumise arengut, kuid ei saa mit-
 te hinnata Lavrovi teemad vene olude
 tutvustamiseks välismaal. Lavrovi järg-
 lasi Venemaal nimetati „propagandis-
 tidena.“

Teiseks narodnikute ideoloogias
 oli M. A. Bakunin (1814-1876). Pärimis juuri
 ukurmanagu aadliperekonnast. Moskvas
 elades lähenes ta revolutsioonilisele hoon-
 roole, tutvus Stankovitsi, Belinski ja Herse-
 viga. 1840. aastal sõitis Bakunin välis-
 maale. Revolutsiooniline töö tegeviseks
 astus ta algul kodarikku „Rahva ja

¹ 90. Энциклопедическая литература, К. Маркс
 и Ф. Энгельс, Социализм, т. 18, стр. 517-519.

vabaduse liigari", hiljem proletariaatsk
 Internatsionaali. Seal sai Bakuniniist
 võnras element, massaja ja väikekodan-
 luse ideoloog. Tema oli see, kes formeeris
 revolutsioonilise rahvamuutuse massu-
 propaganda ja avaldas sellega suurt
 mõju revolutsioonilisele liikumisele 60.-70. aas-
 tate Venemaal.¹

Bakunini revolutsioonilises tege-
 vuses oli tähtsaim ta kriitika päris-
 onjuse ja selle igandite üle. 1842.-1861. aas-
 tani kannab see kriitika revolutsiooni-
 lis-demokraatlikku iseloomu.

Esmaordult astus Bakunin avalik-
 kusele välja pärisonjuse vastu 1846. aas-
 tal ajalehes "La Reforme" nimega, milles
 avaldati Bakunini kiri vastuseks tsaar-
 valitsusele temalt saaditudle äravõtmise
 kohta. Antud kirjas Bakunin näitas, et
 vene rahvas on absoluutselt võrdunud
 valitsusest, ja märkis, et ta usub vene rah-
 va revolutsioonilisele võimusele.²

Bakunin oli uus esimene, kes andis
 kapitalismi kriitika. Analüüsides kapita-
 listi ja taale edunud formatsioonide ge-
 netilisi näemeid, jõudis Bakunin järel-

¹ История русской экономической мысли, т. II, часть
 первая, Москва 1959, с. 352 (edaspidi История
 русской экономической мысли).

² Там же, с. 354.

dusele, et enplusaterrimix vormid muut-
 rid formatsioonide muutumisega ja jär-
 niult ka kapitalism on ainult uus en-
 plusaterrimix ja onjue vorm töötavatele mas-
 nidele: see oli vastulöögis kapitalismi apo-
 logetidele, kes väitsid, et kapitalism ja sel-
 lele ulreand formatsioonid on absoluut-
 ses vastudes).

Bakunini narodniklikud vaated
 kujunesid anarhismiga. Anarhism oli tek-
 kinud mahajäänud kapitalistlikes mee-
 des, nagu Itaalia, Šveits, Hispaania jt., kes
 mille kapitalism arenes, kuid proletaar-
 le element oli väga nõrk. Sellise pinnase
 leidis anarhism ka Venemaal.

Anarhismile kui õpetusele võimuvast
 ühiskonnakorvast on omase väikeomandi
 kaitsmise jaoks, rügi eitamine, vähenuse
 allumise eitamine enamusele.

Alates 1863. aastast on Bakunini juu-
 res tunda valdumist anarhismi, mis eel-
 kõige väljendus just selles, et ta püüas re-
 volutsiooni viimisele avaldada instink-
 tiivne kui mõtlemist ja rääkis, kaduste-
 ta maailmast.²

Anarhistiklikud vaated väljendunud

¹ Учение русской экономической науки, кн. 358.

² Там же, кн. 364.

juba selgelt tema teoses „Riiklus ja anarhia“ (1872). Bakunin eslikult nägi töö-
 kide riisuondelise paheda põhjust riigis.
 Ta oli veendunud, et igaüks neist riigivõim,
 igaüks neist valitsus seisab väljaspool rah-
 vast ja püüab allutada selle huvid. Siit
 jõuab Bakunin va proletariaadi diuto-
 tuuni eitamiseni. Ta ise tunnistab, et
 temale on „suigavalt vastik“ Marxi teos-
 na. Ta võrdleb koguni Marxi Bismarcki-
 ga ja näeb neis kahte rivaali võitlu-
 ses võimu pärast Saksa riigis.¹

Tähtsaks dokumentiks Bakunini vaa-
 dete tundmaõppimisele on tema poolt
 publitseeritud „Meie programm“, mis aval-
 dati ajakirja „Varodnoje Delo“ veergudel.
 Programmi põhilised punktid kõn-
 sid: 1) „Majandusliku õiguse ja tulevad-
 mist ehk riigi põhilise nõudmise
 realiseerimist, mille järgi: a) maa
 kuulub sellele, kes teda harib
 b) kapital ja tööriist töövahendid
 kuuluvad tööliste asotsiatsioonidele
 2) Riigi hävitamist ja vaba föderat-
 siooni loomist „vabadest töölistest

¹ K. Маркс, Конечный пункт Бакунина „Тосчагарей-
 бекность и анархия“, К. Маркс и Ф. Эн-
 гелс, Сочинения, Т. 18, стр. 620.

ja maaharijatest." õigesti ol program-
mis rõhutatud, majandusliku vabasta-
mise tähtsust, mida vale on arvamus, et
poliitiline vabadus saavutamiseks on
lõplikult vaja hävitada riiklus.

Riikluse hävitajate ja mässajate seas
nägi Bakunin vere rahvast, vere talupo-
ga, kelle stühilises protestis pärisõiguse vas-
tu nägi ta valmisolekut revolutsiooniks.
Bakunin arvab, et rahva revolutsioonili-
sus olemeb rahva viletsusest ja uskuse, et pü-
sib ühest üliõpilasarahutusest, et viia mäs-
sule kogu rahvas. Mäss lõhub ja hävitab
näigi niig igasuguse võimu ja kogu konna
kaudu jõuab veremaa sotsialismi.

K. Marx oma hinnangus Bakuninile
näitas, et Bakunin nägib ainult ühes-
ainsas uohas majanduslikest tingimustest, mil-
lest tuleb õige järeldus, et need sõltuma-
ta niigist, loovad erinevused rahvaste va-
helt.³ Edasi oma kriitikas näitas Marx,
et Bakunin tuleb sotsiaalsest revolutsioo-
nist ainult, ainult fraax. Kuigi Ba-
kunin palju nägib majanduslikest
tingimustest, ta mingeid praktilisi jä-

¹ Истории русской экономической мысли, кн. 374.

² И. Т. Устахов, кн. 18.

³ К. Маркс, Конечный пункт теории Бакунина „Государст-
венность и анархия“, К. Маркс и Ф. Энг-
ельс, Сочинения, т. 19, кн. 604.

reidusi sellest ei tee. Bakunin püüab
veenda, et nagu kõik riigid eksisteerivad
majanduslikud vormid - arenevad või mit-
tearenevad - lülituvad tööliste orjasta-
misse (kas vabapalgalise tööliku või talu-
poja näol), siis kõigis neis tingimustes
on võimalik radikaalne revolutsioon. Silt
edasid tahab ta, et Euroopa võtaks re-
volutsiooni, mis põhineb kapitalistliku toot-
mise baasil, peamiselt toimuna vere või sla-
vi põlluharjate ja karjakaasvatajate rah-
vaste tasemel.¹

Marx liigub ümber ka Bakunini
selle suhkoha, nagu peamiselt proletariaat
revolutsiooni kokkuvõttes tööliklas olema
valitsev klass. Marx näitab, et proletariaat
sunnub maha võrdanud, lõpetab ka
valitsemise või kaob ta klassisloos.²

V. I. Lenin on andnud anarhismi
kritika oma lühikestes teesides „Anarhism
ja socialism“. Lenin kirjutab, et anarhism
ei ole oma olemasolu 35-40 aasta vältel
(Bakunin ja Internatsionaal, Stirnerist
peale aga veel rohkem aastaid) midagi
andnud peale eksplaatseerimise vastu
suunatud üldiste fraaside. Need fraas-

¹ K. Маркс, Конспект книги Бакунина „Трудящиеся классы и анархия“, К. Маркс и Ф. Энгельс, сочинения, Т. 19, стр. 615.

sid on kasutusel üle 2000 aasta, kuid nää-
 ni puudub keis arusaamine ekspluatsiooni
 põhjustest, inimeskonna arenemisest, mis võib sot-
 rialismile, klassivõitlusest kui sotsialismi
 elluvõimise loovast jõust.¹

Kokkuvõtet h. A. Bakunini kohta tehes
 peab märkima, et tema anarhistlikus prog-
 rammis oli ka terveid mõtteid. Nii kinni-
 tas ta, et tulevik Lääre-Euroopas kuu-
 lub töölistele. Kuid selliseid mõtteid
 oli tal vähe. Bakunin oli alati valmis
 võitlema sotsialismi eest, kuid ainult
 fraseoloogias. Fautiilselt ei väljunud ta
 kodanliku maailmavaate piiridest na-
 gu Lavrovi. Olles kodanlik-demokraatli-
 ku revolutsiooni ideoloog talupoeglikus
 variandis, ja püüdes xda üle viia prole-
 taarsse liikumisele, ta loomulikult sat-
 tes vastuolule marxistliku teooriaga.

Narodnikluse kolmandaus ideolo-
 loogiks oli P. V. Tkatsõv (1844-1885). Oli pä-
 rit Pihva kubermangu konnaadlist. Õp-
 pis Peterburi ülikoolis, kuid kõrvalda-
 ti xalt 1861. aastal üliõpilasrahutus-
 test osavõtmise pärast. 1862. aastast töö-
 tas Tkatsõv ajakirjanikuna: tezi kaas-

¹ V. I. Lenin, Anarhism ja sotsialism, Teosd, 5. kd., lk. 293.

tööd „Lussuõje Slavole“ ja „Delole“. 1873. aastal emigreerus, tegi kaastööd Lavnovi „Uperjodile“, kuid vaatete lahkumiseku tõttu lahkus ja 1875. aastal hakkas „Gentis“ välja andma oma ajakirja „Vabat“.

Üldiselt Tšatšovi õpetus erineb kõige enam teiste revolutsioonilise harodnikuluse ideoloogide õpetustest. Kuvitavad on tema mõtted sotsioloogiast: isiku osast ajaloos, aploonihtuste raduspärasusest, „kriitiliselt mõtlevate isikute“ hindamisest. Lavnovi subjektivsele sotsioloogiale vastandab Tšatšov majandusliku materialismi teooria. Kui teine harodnikuluse ideoloogid kindlalt uskusid, et Venemaa peab oma arengus vahelt jätma kapitalismi staadiumi, siis Tšatšov kahtles. Tema arvates Venemaa areng peidi enam-vähem analoogiliselt toimuna Lääne-Euroopa arengule¹

Kloopis realistlikumalt kui teine harodnikud suhtus Tšatšov rahva ideaalidesse. Ta väidab välja harodnikulund, kes on loonud endale ideaale, puht-fantastilise kujutuse milast ja arvab, et see ongi tõeline vene milt. Ta näi-

¹ То. П. Вознесен, К. П. Ткачев и народничество, „Каторга и ссылка“ 1926, кн. 22, л. 112 (edespidi „Каторга и ссылка“ 1926, кн. 22.)

tas, et vene keila on juba mõjutatud kapitalistliku progressi poolt. Nähtustlik on siinjuures Tšatšovi statistiline töö. "Venemaa tootlikud jõud." Tšatšov oli esimene, kes tegi reformijärge talupoja elatise ja näitas, et keskmise talupoja andamine, obnoute ja kohustuste suurus on kõrgem tulust, mida talupoeg saab mealt.¹

Kui Lamm ja Bakunin visalt uskusid kõrgu vene rahva revolutsioonilise olemuse, siis Tšatšov arvas, et juhitu ei ole rahvas võimeline ules ehitama uut maailma. 1868. aastal kirjutas ta "Delos" artikli "Kõrvaldada purustamine", milles väitis, et tuleb lõpetada kae elatamine abijärele sõna, mahu näsi tuleb elatada abiks.²

Oma sotsiaalse revolutsiooni programmi väljatöötamisel lähtes Tšatšov Venemaa kapitalistlikust arengust ning töötas välja poliitiline vandenõu teooria, mille järgi riigivõimu peidi haaranu väike rühm konspirantsid vandenõulasi ehk revolutsiooniline väheemus.³ Rahvanassis pidas Tšatšov "purustavaus

¹ История русской экономической мысли, к. 465

² "Каторга и ссылка" 1926, кн. 22, лк. 116.

³ Л. Т. Шестанов, лк. 19.

jõuks, kelle töö on suunatud revolutsioonilise vähemuse vastu. Sotsiaalse revolutsiooni teostumisel pidi revolutsiooniline partei kõigepealt haaranema võimu, vallutama riigiparadaadi, läbi viima reformid võimuse ja vendluse kehtestamiseks. Kui sotsiaalne pöörde oli toimunud, siis Tšatšovi arvates elati uus inimkonnas s.o. sotsialismis umbes taoliselt: „Elab taluneeskülluses, elab lõbusat elu... mitte vasest krossidest, vaid kullast tervoonetsitega on täidetud kott. Laual on mitmesuguse liha, nimepäevapirukad, magusad viinad... Söö ja joo palju tahad..., aga tööd tee vähe, vähe, vähe, ei tahad. Mitte keegi, mitte keegi ei julge sundida: tahad - söö, tahad - ahjul magage...”²

F. Engels väga teravalt kritiseeris Tšatšovi vaateid oma artiklis „Inimkondlikest suhetest Venemaal”. Sellele vastus kirjutas P. Tšatšov avaliku kirja F. Engelsile, milles ta püüab Engelsile näidata, et viimane ei saa aru inimkondlikest suhetest ja poliitilistest suhd-

1 „Каторга и ссылка” 1926. кн. 22, л. 117.

2 Ф. Энгельс, Эммануэльская литература, X. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, Т. 18, л. 534.

mustest Venemaal. Tšatšov selgitab Engelsile, et vene imperialismis ainult kaugele läinud isesuisa jõuna, tegelikult ei oma ta juuri majanduselus. Tšatšovi arvates ripub Vene riik õhus, ta ei oma midagi ühist eksistentsia ühiskondliku korraga, juured on tal vanas, mitte käesolevas. Engels vastab lihidalt, et „mitte vene riik, vaid pigemini härra Tšatšov ise ripub õhus“, kui ta nii arvab.

Kui võrrelda nimetatud kolme rahvanelise ideoloogi teoreetilisi vaateid, siis võib siin leida palju ühist, nagu näiti Lavrovi ja Tšatšovi vaadetes. Täieliku vaadete lahurmineku ilmneb tautika ühisimuses: samal ajal kui Lavrov kutsus üles „rahvlikule propagandale“, tegi Bakunin „üldise massu propagandat ning Tšatšov kutsus revolutsioonilist vähemust haaranu riigivõimude.

Lavrovi, Bakunini ja Tšatšovi poolt väljatöötatud ideoloogia võtnud vene revolutsioonilised rahvanelised alused on praagilises tegevuses. Kõigepealt tekkinud arvukad riigid õppiva

¹ Ф. Энгельс, Эммануэльская литература, К. Маркс и Ф. Энгельс, сочинения, Т. 18, с. 540.

noorsoo Lulgas, mis arutati Venemaa majanduslikku ja poliitilist mahajäämist, avaldati protesti pärisõjuse igasuse ja invalidsuse vastu.

Üks suurimaid rahanduslikke ühinge tekkis Peterburis 1869. aastal Narm-Natarsoni juhtimisel. Ringi hakkati nimetama Natarsonlaste või tsäinorvlaste (ühe ringi liikme nimi) ringiks.

Ringis õpiti psühholoogiat, füsioloogiat, poliitilist ökonomiat jne. Ta oli asutatud kõigi ringi liikmete võrdõiguslikkuse alusel. Nute liikmete vastuvõtt oli karmilt piiratud: need võeti vastu ainult kõigi ringi liikmete ühehäälse soovil.¹

Maailmavaadelt olid tsäinorvlaste radikaalsed-utopistid. Oma töö ideoloogilise alusena kasutati P. L. Lavrovi vaadete n.o. ringi programmi, millele töötati välja siemapaistva revolutsiooniani P. A. Kropotkini poolt, radis esmärgiks võtta mõismikelt maa ja liividevenda maomand talupoegade ühistõusu teel.²

Ka taktikalistes küsimustes toetuti kõige enam Lavrovi. O. V. Kptuk-

¹ Э. А. Таболинский, Союз Перовская, Москва 1959, лк. 20-21 (edaspidi Э. А. Таболинский).

² П. А. Кропоткин, лк. 188.

mani mälestuste järgi võeti ringi liikumelt s.o. tulevastelt revolutsioonidelt just teoreetilist ettevalmistust, kõlblist puhustust ja prautilist karastumist.¹

Ringi töö toimus kahes liinis. Üheks suunas oli töö intelligentsi hulgas. Levitati teaduslikku ja publitsistlikku sõnga kirjandust. Vene autoriteid propageeriti: Tšernõšovnik, Dobroyubovit, Pissarevi, Umanovit, Štšapovit, Lavrovi, välismaa autoriteid - Mill'i, Darvini, Spehneri j. teamid. Levitati „Kapitali“ I köidet.²

Teine suund oli propaganda tööliste hulgas. Töölistele vaatamata tsainoomilased küi ühelle osale rahvast, nende inspireerivat osa revolutsioonilises liikumises nad ei näinud.

Oma kaugemat ülesannet nägi ring ühtku töölisorganisatsioonide loomises. Seda tähta tsainoomilased ei muutnud, kuna 1873. aasta lõpul ringi aktiivsemad liikmed areteeriti ja 1874. aasta kevadeks oli ring faktiliselt lagunenud.

1872. aastal koosnes Peterburis

¹ O. B. Antekman, Oduvito „Zemlja u Bona“ 70-ks., Petrograd, 1924, lk. 70 (edaspidi O. B. Antekman).

² Opreku istoriia SSSR, 1861-1904, Moskva 1960, lk. 175 (edaspidi Opreku).

A. V. Dolgušini¹ ümber ring, milline ravis
 ülesandus häidata massidele, et eesis-
 teenis ühiskondliku võrde on vastutus loo-
 dusemadustega. 1873. aastal dolgušini-
 ad sõitrid Moskvasse, Zvenigorodi maa-
 konnas kannuind nad tüüri maad ja chi-
 taid nal sunile. Lüh trüüiti Berri-Flerov-
 mi brošüür-üleskute „Vene rahvale!“ ja
 proklamatsioon „Intelligentsetele inimes-
 tele!“²

70. aastate alguses tekkis veel rida
 ringe, nagu I. Kovalik ja N. Debagoni-Ma-
 nevitši ringid jne.

Revolutsiooniline rahodnikulise prak-
 tiline tegevus kasvas 1874. aasta keva-
 deus üle laialdasus „rahva sukka mi-
 neku“ kampaaniaks. Sellele eelles ette-
 valmistustöö koosoo hulgas - õpiti tuud-
 ma füüsilist tööd, et paremini lähe-
 neda lihtrahvale.

Otseste ülesmetsujateus „rahva suk-
 ka mineku“ said välismaal ilmuvad
 venekeelne ajakirjad „Lanovi“, „Uperjod“ ja
 „Bakunini“, „Obština“. Suur mõju oli ka

¹ Dolgušin, A. V. (1845-1895) - vene revolutsiooniline
 rahodnik, mõistet koos vetsyajevi protsessi-
 ga suunitöök. Seal rahutuste korraldami-
 ne ust pikendati suunitöök alga, toodi
 lõpuus sekhiimbürgi viidusesse, kus ka suri.

² Orehov, lk. 176.

Bervi-Flerovmi proklamatsioonile „Intelligentsetele inimestele!“

70. aastate intelligentse luges end nõustatavaks minema „rahvasekka“, sest teada olid kasvatanud Kerzen, Dobrolybov, Tšernšikovki. Ei saa märkimata jätta ka Pariisi Kommuni vahetat mõju revolutsioonilisele haritlaskonnale Venemaal.¹

Isainvõimlastel, eritsas P. K. Kropotkiniaga, oli väljapaistev osa intelligenti organiseerimisel maale minekukes. Trotski meenutab, et juba 1873. aasta algul usitas Kropotkin viisimust, kas pole õigem revolutsionääridele kõik oma jõud suunata vilasse.²

Briti kormilise oli „rahvasekka minek“ ülikoolilinnadest. Mitte arjata V. I. Lenini sihtle, et „aktiivne rahodniklus õitseajaks oli 70-ndate aastate revolutsionääride „minek rahvasekka“ üliõpilaste katkestasid õpingud ülikoolis ja suundusid volgale, Sarsatovi, Samara, Simbirski jt. kubermahkudesse. Offitsiaalsete and-

¹ M. Isaevna, К вопросу об отношении царского правительства к Паризскому Коммуне, Сухоме 1954.

² A. P. Zorovenko, Социальные коммунизмы, Т. I, lk. 139.

³ V. I. Lenin, Narodniklust. Teorid. 18. kd., lk. 489.

mette järgi haaras. rahva senna mineku
37 kubermangu. Mündi küladest berlauki-
dena, uyyadena, käsitöö meistriteha; rän-
hasti külest viltta, laadalt laadale, vestel-
di paaju talupoegadega, et ainult tea-
da saada üht - miipaaju talupoeg on
vainulin valitsuseli.¹

„Rahva senna mineku“ majanduslikke
motiive tuleb otsida reformijärgse Venemaa
rotsiaal-majanduslikest tingimustest. Ei
või öelda, et liikumise põhjusks olid
ainult Baakumini ja Lavanovi vahelised
maad või kodumaised loomungid. Lavanovi
„isiksuse arehemine füüsilises, võlbe-
lises ja vaimses mõttes meeldisid neile,
kes nägid talupoegade viletsust, mee-
ret ja üldse vene elu mahajäämist.
Baakumini loomungid ürgi hävitamisest
meeldisid neile, kes tundsid tsaarivalit-
suse poliitilist survet. Ei või aga üle
hinnata teoreetiliste ideoloogide täht-
sust. Tegelikult läusid üliõpilased
võitluse, ootamata tööliste uskujate ja
Lääne metsi, läusid ümber Baakumini
ja Lavanovi sarutrioovideta, isikliku mi-
ni peale.²

¹ M. F. Дропкин, собрание сочинений, Т. II, lk. 55.

² O. B. Антикман, lk. 84.

Nii lapsed „rahva seuka“ lauris-
 tid, bakunistid ja veel paljud sellised
 revolutsioonilised noored, kellel ei olnud
 ei veel kindlalt väganujunenud suh-
 teid narodnikluse vii vooludega. Selte-
 töttu olid minevad ka konverentsid es-
 märgid, millega läheneti rahvale. „Rahva
 seuka minekust“ osavõtja Kravtšinski kir-
 jutab: „Seda liikumist võib vaevalt mine-
 tada poliitiline, ta oli rohkem ristis-
 jäus, minedes religioossetest liikumistest
 oma näketegevuse ja võimekatevusega.“¹

„Rahva seuka minejad“ kasutasid
 aina kõik moodused, et kutsuda talu-
 poeg ühistõusule. Lasuti inegi selliste
 vahenditeki, nagu pettus ja vale, misid
 tagajärjetult.² Narodnikund olid in
 sunnitud tunnistama, et nende töö
 oli viljatu, kuna Venemaa üheski
 kubermangus ei toimunud talurahva
 ühistõusu.

Samal ajal tegutses tsaaripoliitsei
 aktiivselt. Juba 1874. aasta sügisel
 oli suur osa „rahva seuka mine-
 jatest“ arreteeritud. Nagu Kravtšinski

¹ С. С. Станюк - Кравченский, сочинения Т. I, lk. 15.

² Вл. Богданович - М. Охридский, кн. I, lk. 377.

viijeldab, oli arreteerituduga täidetud vang-
lad, eluülemisvanglad, tapivanglad ja in-
gi maanteed.

1177. aasta oktoobris algas „193“-protsess,
mida peetakse 70. aastate suurimaks prot-
sessiks. Kohtusaalis istunud süüalustena sel-
lind kuulsad rahodnikud, nagu I. W. Mõs-
kin, D. I. Voinanalmi, I. F. Kovalin, D. N. Rogatšin,
L. I. Zuyakov ja W. A. Morozov.²

Kohtualused käitunud väärkalt, nende
poole üldi palju kuumi ja julgeid sõnu. Er-
ti julgelt viies kohtus I. W. Mõskin - üks au-
tümmaid osavõtjaid rahodnikulist liik-
misest ja illegaalse treeningu ja rajaja.³

Kohus mõistis Mõskinile, Kovalinule,
Voinanalmile ja Rogatševile 10 aastat
sunnitööd, osa õigusemõistetuid saade-
ti välja kaugetele vene kubermangu-
desse.⁴

„Rahva sekka minek“ oli lõppenud
krabhiiga, kuna rahodnikulised juudus-
rotsiaalne baas. Iuli ilmsis fakt talu-
rahva rotsiaalsest differentseerumisest, mi-
da rahodnikud ei märganud ega taht-
nud märgata. Wü oli „rahva sekka mi-“

¹ С. Сивухин - Храбруцкий, Социализм, Т. I, к. 125.

² Э. А. Павлюченко, к. 27.

³ А. В. Хмельник, Кугрей Менделеев - репр., Каргонов
Вопросы, 1959, к. 32 (испиди 4. В. Хм-
ельник).

⁴ П. А. Тропачук, к. 269.

neku" ebaõnnestumine maha viitavad te-
ve sügavolev noori revolutsionäre ja täit-
nud vaaglad neist aktiivmatiga.

1876. aastal tekkis salajane organi-
satsioon provintsi narodniklikest ringidest,
milline võttis nimeks „Zemlja i Volja“ algsel
nimega. Põhja revolutsioonilises narodnik-
likus grupis) tõi koondusid rahul-
olematud nn. „Lendava propaganda“.
Töötati välja uus organisatsiooniline plaan, mil-
line pidi saama talurahva seas tehtava
pärast töö keskus.

„Zemlja i Volja“ oli juba kõrgemat tüü-
pi organisatsioon. Ka V. I. Lenin märkis, et
„selle suurepärase organisatsiooni, mis oli
70. aastate revolutsionäridele ja mis mei-
le kõigile plaanidena „usujaks, on
loonud ... Zemlja i Volja...“

Nimetatud organisatsioon töötas väl-
ja selgekuulise programmi ja põhiiniga.
Programm oli üldiselt kodanlik-demon-
stratiivne iseloomuga ja nõudis:

- 1) kogu maa üleminekut talupoegadele
- 2) kogukonna täielikku omavalitsust.
- 3) aidata välja astuda vehe impemiu-
mist neile rahvastele, kes seda soovivad.²

¹ V. I. Lenin, „Mis teha?“, Teosid, 5. kd, Tallinn 1951, lk. 428.

² Apr 46, lk. 58-59.

„Zemlja i volja“ põhivõlli andis organisatsioonile liikmete õigused ja uskustused. Organisatsioon oli üles ehitatud range tsentralisatsiooniga ja konspiratsiooniga printsiibil. Juhtiv osa oli organisatsioonilis. Põhigrupid, mille esotsas olisid „Isaktruum“, „Põhigrupp“ võrval töötas veel „Külagrupp“, millelise organisatsioonilised tööd maal ja „Intelligentsiagrupp“ - organisatsioonilised agitatsioonitööd õppiva nooruse hulgas. Väiksema tähtsusega olid „Töölisgrupp“ ja „Desorganisatsioonigrupp“. Viimane tegutses terroriga, kuid üldiselt sunnivooldusel oli terror ainult vahendiks.

„Zemlja i volja“ esimene praktiline samm oli Kaasani vägivall toimunud demonstratsioonist osavõtmine 6. detsembril 1876. aastal. Demonstratsiooni organisatsioonid kuül tööliid, kuid enam osavõtjaid olid siiski intelligendid. Demonstratsiooni ajal pidas Puthanov kõne, rääkis rahva kannatustest, Tserkovni traagilisest hukkamisest jne. Lõpetanud kõne, heiskas ta punase lipu pealinnijaga. „Zemlja i volja“ ning hüüdis: „Blagu vabadus!“²

¹ Аpxab, lk. 55-62.

² H. Maibekka, Бepa 30-лeтeп. Дoкyмeнтa 1961, lk. 30 (edaspidi H. Maibekka).

Oma põhikõõd nägi „Zemlja i Vol-
ja“ ette süüni milas „kandavalt propagan-
dalt“ painsele üleminekus. Nüüd sün-
dusid narodnikud naale õpetajateks,
võskriteks jne. Taktika jäi aga põhiliselt
samaks, mis rahva sekka minekul.

Vaatamata sellele, et „Zemlja i Vol-
ja“ säilinid veel vanad narodnikli-
kud - anarhistlikud vaated, hakkand
organisatsioon 1878. aasta lõpul ja 1879.
aasta algul ilmema lahkumiseund
poliitilise ja majandusliku võitleks, linna
ja küla pooldajate vahel, mis tekitas
nid organisatsiooni töös tõsise unisija
vünd „Zemlja i Volja“ lagunemisele.

II PEATÜKK

„NARODNAJA VOLJA“ TEKKIMINE JA ORGANISATSIOONILISED ALUSED

Nii „lendava“ kui „paixx“ propagan-
da läbivõetumise „rahva ras“, massilised ar-
returimised ja valitsuse poolt terrori raven-
damise revolutsionaaride vastu, sundis na-
rodnikeid otsima uut võitlustaktikat. Sün-
juures otsust mõju avaldas Vera Lassulitsi
poolt teostatud julge atendaadivõit Petu-
buri linnakolonnale Trepovi üliõpilase Bo-
goljubovi solvamise ja fussumise pärast. Toi-
mused kohtuprotsessil mõisteti Lassulitsi õi-
gus, kuna ta oli välja astunud inimväari-
use kaitses. Südamus levis ühest ühe kogu
Venemaa ja sellest annutati moodsat õi-
gustat terrorile.

Ka „Zemlja i Volja“ algand vaidlused
uute võitlusmetodite kasutamisevõtte üle. Pal-
jud semlevoletsid, pettunud talupoja passiiv-
ses, leidsid, et on vaja pöörduda tagasi linna
ja haarata võitlusesse töölini. Oli ka reid, kes
juba otsustavalt pooldand poliitilist turo-

¹ Dejaropuu - Moskva, kn. I, lk. 381-382.

ait. 1878. aasta lõpul hakkasid ilmuma
 „Zemlja i Volja“ lehed, millisid toimetas
 N. A. Morozov. Viimane arvustas avalikult „Zem-
 ja i Volja“ programmi ja üldtas terrorit kui
 paunat võitlevateks. Terrorisminõuanti
 Morozov ütles ules partisanlike võitlese-
 toditele ja arvas, et ainult need viidlasta-
 vad sõna-, trüki- ja ühiskondliku töö vaba-
 duse. Kõiki su ei jätkud mõju avaldama.
 ta ja terroritlik võitlesemetod pikemas
 suures.

Augustis 1878 tapeti III osakonna ülem, san-
 darnite šeff Mesentsev. Aktsiõnõuanti tema or-
 ganisatsiooni ja teostas I. Stepanov-Kravtšinski M. Fro-
 lenko mälestustest selgub, et terrori üle ei
 otsustatud siis sugugi ürgkõhelist: kuu
 aega arutati Mesentsevi ühisimust ja alles siis
 tähti otsus.²

Mesentsevi tapmise motive põhjendas I. Krav-
 tšinski oma brošüüris „Sunn surra ust!“ mil-
 les näitas, et just tema oli muutnud kar-
 nimaks „193“ - protsessi otsuseid: vobaus saa-
 mid haual administratiivkorras välja saat-
 noa Verena kaugeimates kubermangudes.³

Wõitlese vana ja uu muna vahel „Zem-
 ja i Volja“ fidevalt teavres. 1878. aasta lõ-

¹ В. Мельник, „Партия. Карогуар Вона“, №-д 1928
 (edaspidi В. Мельник, „Партия. Карогуар Вона“)

² И. Ф. Зоренко, „Содракуе соуветни“, Т. II, lk. 41.

³ Писемно В. М. Храбрукекоро В. К. Засувер ої 12 абрыса
 1878 г., „Храбрукекоро В. К. Засувер“, 1926, Т. 12, lk. 199.

me organisierus „Zemlja i Volja“ grupp, mis otses-
 tavalt pöördas üleminekul poliitilisele võitluse-
 le. Sinna kuulusid A. Mihhailov, K. Mudeleviti,
 L. Tittonirov, N. Morozov ja A. Kojatsovski.

Lahubelid jõudsid haripunkti, kui pro-
 vintsiid jõudis kohale A. Solovjov ja teatas
 oma kavatsusest tappa Aleksander II. Solov-
 jov oli varem olnud narodnik-propagandist,
 kuid peale rahva hukka mineku baõnnes-
 tumist jäi sünnukohale, et rahvas on passiiv-
 ne ja niigipõlde teostamiseks tuleb tappa
 tirann. Atendaadi teatas A. Solovjov 2. april-
 il 1879. aastal, kuid süüsi ilma „Zemlja i
 Volja“ sarutisoonits. Teda abistas A. Mihhailov.
 Atendaad baõnrestas ja Solovjov ametuerti hing
 hukati.

Atendaadi baõnrestumise kutsus esile
 vulg. terranad vaidlused revolutsionää-
 ride hulgas. Inguures valitsuse terror, terrad
 aga jäid jõuetuks. 1879. aasta mais lõplikult
 formierus „Zemlja i Volja“ raamidis terroristliku
 grupp, Vabadus või surm, kuhu kuulusid N. A. Mo-
 rozov, L. A. Tittonirov, A. A. Kojatsovski, N. Baranni-
 kov, I. Pirajev, N. Trajev, Lege von Laurenbeg, Arontsik,
 Bogorodski, Soldenbug, Janinov, Sergejeva ja P. A. Iva-
 novo.² Hiljem astus grupp ka N. Kibaltšiki.

¹ B. H. Фуккер, Задача революционной борьбы, т. I, lk. 129.

² A. B. Яценкова, Трудна, свободна или слепота, „Хайорна
 и селенка“ 1926, кн. 24, lk. 15.

Aktud grupil oli tegemist suurte rahaliste vahenditega - kuni 20000 rubla, ja ta omas 2 konspiratiivkontorit, millest ühes valmistati nitroglütseriini ja dinamüti. Keemikud olid Kibaltsiti, tada aitand Širajev, Smajev ja Jamimova.

Grupi kogutemised toimuvad Peterburi lähedal asuvas suvitushoones Lesnois. Oli väljatöötatud ingi põhikiri, mille põhjal võis grupi liikmed pidada alama rangete disiplinide.

1879. aasta kevadest oli partiid. Zemya i Volja tabanud tõelise kriisi. Osa liikmeid nõudis ja nägi edaspidises töös poliitilise võitluse tingimatut vajadust. Teised soovisid pooldasid talurahva kas tehtava propaganda jätkamist. A. Krjatšovini kirjutas oma märkustes partii ühise kohta: "Aktud tingimustes ei ole usku. On tarvis vahendeid; vahade murenemisevastamist ja mitte väljatöötamist (teoritiline ja praktiline)".

Väljapääsu leidmiseks tekkimud olukorras otsustati kokku kutsuda "Zemya i Volja" kongress, millele pidi lõptama vaidlused ja välja töötama ühtse tegevusprogrammi. Kongress pidi alguse toimuma Jambouis

¹ D. A. Čepuhov, "Kudamo on - pebovno obo-
zrenie u ynikovii, Moskva 1960, lk. 43
(edaspidi D. A. Čepuhov).

² Khrub. lk. 103.

mid kongressi tööle mõttes otsustati hiljem Voroneži kaudu. Enne seda organiseeriti liipetsmi seltskongress, kuhu salaja tulid kokku poliitilise võitluse pooldajad, et Voroneži kongressile erineda kindla plaaniga.

Liipetsmi kongressi üks organiserejaks oli M. F. Frolovas, kes mäletab, et kongressile kutsuti ainult vajavolitud inimesi ja üks kutsujaid oli ka Frolovas ik.

Liipetsmi kongress toimus 17.-20. juunini ja sellest võtsid osa 14 inimest: zemlevoltsid W. Barannikov, A. Kvjatkovski, A. Mihhailov, W. Monozov, M. Frolovas, W. Osanina, W. Olovkinnova, L. Tikhonin, W. Goldenberg ja pealised W. Kolodnevits, P. Širajev ja A. Željakov, kes ei kuulunud „Zemlja i Voljam“. Viimased olid kongressile kutsutud selleks, et Voronežis tingimata saavutada arvulist ülekaalu vana osuna pooldajate üle.

Kongressist osavõtjad käitunud väliselt tavaliste puhkajateks, kes olid tulnud muundilihna suvitama. Nad võtsid laevaga mööda jõge, jalutasid pargis ning kuigi ei võinud aimata, et otsustati nüü tähtsaid küsimusi, nagu uus partei loomine, selle programmi, põhikiya, atendaadi kos-

¹ M. F. Frolovas, Собрание коммунистич., Т. II, lk. 15.

² Samas, lk. 16.

tanust tema Majestudile Aleksander II -le.

Silmapiistramass ujuks oli Lipetkoi
 A. I. Ieljabov, kes suisis teistest kõrgemal oma
 organisatoori ja oratorit talendi poolest. Iel-
 jabov pidas kongressil kõne, milles märkis, et
 „rahuliku töö etapp milas on läbinäidud,
 ja uue töövormina tõstis esile poliitilise võitlu-
 se nõude. Põhijärgel oma poliitilist prog-
 rammi, Ieljabov toonitas, et revolutsiooniline
 partii peab nõudma poliitilisi reforme. Refor-
 mide saavutamiseks peab partii rahva jõue-
 tuk tõtku murdama despotismi ja andma Ve-
 remaale sellise poliitilise vormi, milleks on või-
 malik ideelise võitlus.“

Lipetkoi ühukongressil toimus 3 istungit.
 Kahel esimesel neist arutati uue partii loo-
 mise küsimust, tema programmi ja põhikiija.
 Lipetkoi valiti ka uus Säidesaate Komitee-
 fantileisilt oli „Zemeja i Volja“ juba laagure-
 nud.²

Kongressi 3. istungil esines süüdistus-
 kõnega Aleksander II vastu A. Mihhailov. Te-
 ma küsimusele: „Kas peab talle andestama
 kate teia üritustest tema elu alguses kõik
 see halb, mis ta tegi hiljem ja tule-
 vikus?“ vastand kõik kohalviibijad üms-

¹ H. B. Kaerikm, lk. 39.

² E. A. Fabritorenko, lk. 38.

meelselt: „Ei!”¹

Peale Lipetxi uluõngressi nutati Donore-
zi, kes 21. juunil algas „Zemlja i Volja” kabe
frantsiooni ühine kongress. Kohal olid kõik
Lipetxi kongressist osavõtjad (peale Soldenbergi)
ja vana taktika pooldajatest G. Plehhanov,
O. Apekkman, M. Popov, K. Tistiunko ning kaks
frantsiooni vahel võitujad - S. Petrovaja ja
M. Figjer.²

Donorezi kongress kulges vähem sõbralikus
mehelas. Terroristid ehk „politiikud” pööruda-
rid visalt vastatale terroristlikule tegevusele
ülemineku vajadust, propagandistid ehk „nae-
netaid” endise taktika jätkamist. Kõhulejad
turnistandid terrorit linnas, propagandad naal.
Kui „politiikud” moodustasid kongressil ena-
muse lõppes kongress sünni kompromissiga: ot-
sustati „Zemlja i Volja” programmi mitte muu-
ta, kuid lubati kasutada poliitilist terrorit
kui äärmist vahendit. Väeldi veel grupp „Va-
bades või surm” eksistentsimise üle, kuid sel-
les nimimuses võitrid „politiikud”. Kogu orga-
nisatsioon pidi abistama gruppi ja üldse
jootati organisatsiooni rahalised vahendid
järgmiselt: 2/3 „naamustele”, 1/3 „politiikutele”.³

Kongressi päevakorras oli veel adminit-

¹ Ж. А. Морозов, lk. 425.

² В. Левицкий, „Партия. Харогунае Борня”, lk. 68.

³ Э. А. Табуртовский, lk. 39.

ratsiooni ja ajalehe, Lemya i Noja toimetu-
 x valimised. Valinistal võitrid mindkalt
 „politikumid“ (uude ajalehetoiinettse valiti
 2 „politikumit“ ja 1 „naamei“, organisatsioonid ad-
 ministratsioonid kapselle samuti). G. Plehhanov,
 kes oli ägedaim terrorisimii vastane kogu-
 ni lahkus, ootamata ära kongressi lõppu.

Vaatamata jõupingutustele, mida tegid
 narodnikud ühtse organisatsiooni „Lemya
 i Noja“ säilitamiseks, osutusid need siiski
 tagajärgetuks. Kohe peale Voroneži kongressi
 algand separatistlikud nõupidamised, mis
 näitasid, et kahe nii taktikalisele erineva
 fraktsiooni töös ühes organisatsioonis on või-
 matu. Kõõmumised kandusid üle kogumi
 individuaal pinnale ja lõppude lõpuks tegid
 „politikumid“ ühparemu valdumiseks.

Augustis 1879. aastal otsustati lahkumi-
 renu küsimus. Nõit. vastu otsus, et kumbki
 ühing ei tohi end nimetada endise nimega.
 „Lemya i Noja“ materiaalsed vahendid jaotati
 poolus, edaspidises töös lubati vastastikust
 abi. „Politikumid“ moodustasid organisatsioo-
 ni „Narodnaja Noja“, „naamehed“ - „Isõnnõi
 Pseudeli“. A. A. Morozov märkis, et uute orga-
 nisatsioonide nimed peegeldand iseloomu-

¹ A. B. Догоненко, Каранно „нароговоноресива“, „Хайопре
 и есумка“ 1926, кк. 24, кк. 24.

linult nende töö sisse ja „Zemlja i Volja“ jagu-
remisel kahte, jaotati ära ka ühingu mi-
ni: töerõõpudelid võtnid maa, narodovo-
letid - taht.

Mõlema fraktsiooni vaatus kujunes väga
erinevaks. „Tõõrnõi Priedel“ eksistents umbes 2
aastat ja kadus varsti poliitilisele arengile.
Selle liikmetest, nagu Plehhanov, Deitšjt. said
esimese vere manifestiime grupi „Tõõvabastemihni
asutajad.“ G. Plehhanov oli ka esimehe, kes an-
dis narodnikule ideelise kriitika.

„Narodnaja Volja“ kirjutas suurematel
lehtedega vere revolutsioonilise liikumise
ajalukku ja pani imetama oma kangela-
sikkuse ja eresehverdusega mitte ainult
Venemaa, vaid ka kogu Lääne-Euroopa.

Oma organisatsioonilistele alustele oli „Na-
rodnaja Volja“ lähedane „Zemlja i Volja“. Tõõt-
numis oli „Zemlja i Volja“ olnud Peterburi
grupp, selle suhted kohalike gruppidega
olid üles ehitatud föderaalsetel alustel.
Kui põhigrupp oli koondunud võin-
jõud ja enamuse vahel, lugesid koha-
likud grupid end täiesti iseseisvaks.²

Küsimus organisatsiooni tüübit oli tite-
dalt rotud uute ülesannetega ja sellepäi-

¹ K. A. Mopozob, lk. 431.

² K. A. Mopozob, lk. 69.

rast juba „Lenin ja Voljas“ võitleks ei toimunud. mite ainult programmi ja taktika, vaid ka organisatsioonilistes küsimustes.

„Narodnaja Volja“ organisatsiooniline struktuur kujunes Volja praktika käigus. Nõustavalt põhikirjale „Narodnaja Volja“ kõrgemas organis osi Taidesaatva Komitee (edaspidi TK) kongress, selle vahelagode 3-liikmeline Kõrvaldava Komisjon. Põhikirja järgi võis kongressile kutsuda ka kohalike gruppide liikmeid, kuid parteipoliitilistes küsimustes oli neil ainult nõuandev hääl. Tegelikult ei kutsutud kongressile ka Kõrvaldava Komisjoni tegevus oli vähetähtis.¹

Wagu näitas „Narodnaja Volja“ praktiline tegevus, oli selu organisatsiooni kõrgemas organis fautiliselt TK kõigi liikmete koostöös. Sellistel koostöötel kinnitati programm, põhikirja ja brošüür „Partei „Narodnaja Volja“ tegevustöö.“

„Narodnaja Volja“ keskus asus Peterburis, millel tegelikult moodustas Taidesaatva Komitee. Peale keskus oli „Narodnaja Volja“ laialdane kohalike gruppide võrk. Osana mälestuste järgi saatis „Narodnaja Volja“ TK mit-

¹ B. A. Ткачевская, Организация и основы «Хорошккой Воли», «Исторические записки» 1960, т. 67, к. 115 (edaspidi «Исторические записки»).

metode linnadesse oma liikmeid ja agente, et need organiseeritud val narodniklike gruppide. Algu ei nägitud midagi gruppi juhi sidemetest „Narodnaja Volja“ TK-ga, vaid piirati uut gruppi vastu võtma panna TK programmi. Kui kohalik grupp oli rahel see programmi võtmistega, siis grupi organiseerija koraldas suhted TK ja uue grupi vahel.¹

Üks tähtsamaid kohalikke gruppe oli Moskva grupp, mille organiseeris A. P. Mikhai-
lov 1879. aasta sügisel. Tsentrumi esindajaks oli siin algul B. Zeg von Launenbergh, peale kuu aega 1880. aastast M. Ošarina ja P. Tel-
lalov.²

Odessas loodi kohalik grupp M. Trigo-
ri poolt.³ Septembris 1880. aastal saadeti
Volgale TK agent V. Žukov, kes töötas 2 kuud
Saraatovi narodniklike ringis ja valmis-
tas ette selle ühiskuse „Narodnaja Volja-
ga. Jaroslavi revolutsioonilise ring moodus-
tati kevadel 1881, sidemed TK-ga lõi L. Jih-
homirov.⁴

Suhted keskus ja kohalike organi-
satsioonide vahel reguleeriti algul kaske-
pingute või metsiaalselt võijatöötajad ist-

¹ „Исторические записки“, кн. 110.

² Апухв, кн. 116.

³ В. К. Зундер, Заграничные группы, т. I, кн. 257.

⁴ „Исторические записки“, кн. 116-117.

muutisõovide abil. 1880. aastal kavati võtta ma põhikirju ja kohalike tsentrumite kohta.

Kohalike gruppide töö suises nähtas toet ja abis "Varodnaja Volja" keskusle. Üinax huvid organisatsiooniga liinme jaovs seisid kõrgemal tema grupi huvides. Kohalike gruppide vahendid ja jõud läinid "Varodnaja Volja" TK käsutusse üldiselt revolutsioonilise teguue huvides. Üii näites pidi Moskva grupp riigipöörde puhul andma TK käsutusse oma isikliku koosseisu ja materiaalsed vahendid, Sarastovi grupp pidi andma kümni 6 inimest võitlus jaovs ja materiaalselt toetama iga kümni 150 rubla ulatuses.²

Kletotimixovi andmete järgi suurem osa "Varodnaja Volja" ulavest täiteski provintsi gruppide ja riigide maksude arvul.³

Kohalikes asjades olid grupid iseseisvad, kuid üldpoliitilistes küsimustes oli nende iseseisvus piiratud. Kui võrel. da kohalike gruppide põhikirju reile el. reitud teipigutega, siis on mängata auto. noomia nõrgemist ja tsentralismi tugev. mist. Kohalike grupp ei tohtinud väija or.

¹ "Учреждение записки", №. 117.

² sama, №. 118.

³ Аpxyb, №. 127.

da oma häälekanajast, misna kokkuleppel mõne teise organisatsiooni või mingiga, tal ei olnud õigesti ilna „Narodnaja Volja“ TK sarnas-
 moomita alustada ühistöösu. „Narodnaja Volja“ ei olnud kohaline gruppide suhtes mitte ainult juhtiv, vaid ka kontrolliv organ. Kohalised grupid andsid perioodiliselt aia TK-le, si-
 det kohaline gruppide ja TK vahel pidand selles eraldi nimetatud viisid.¹

„Narodnaja Volja“ oli esimene poliitiline organisatsioon, millele lõi terve kohaline re-
 volutsiooniliste gruppide võrgu ja alltasemed üle kogu kesmuse. Kohaline gruppide arvuti-
 selt kindlaks teha pole suudetud: L. Tilt-
 minovi andmete järgi eksistents neid 15, A. Ja-
 kimoa järgi 12 ja tähtsamad neist asu-
 nde Moskvas, Odessas, Karkovis, Kiievis, Saratso-
 vis ja Jaroslavis. Kohaline gruppide kün-
 mete arvulist koosseisu 1881. aastaks loen-
 datakse umbes 500-ku inimesele.²

Peale kohaline gruppide võrgu orga-
 niseeris „Narodnaja Volja“ spetsiaalsed töö-
 lisgrupid, millel olid kaas vahetatult
 TK-le või kohalikele gruppidele.³ Isesessivad
 tööliste grupid tegutsesid kõigis suure-
 mais tööstuskeskustes, nagu Peterburis, Mosk-

¹ „Учреждение записки“, lk. 120.

² B. Дебуцкий, „Париж“, „Харогуах Бона“, lk. 93.

³ „Литература партия“, „Харогуах Бона“, Москва 1930, lk. 102.

vas, Odessas, Kiievis, Karmovis ja Sanaatovis. En-
neme töölisgrupp loodi Peterburis 1879. aastal.
Grupil oli oma programm, mis sarnanes
TK programmiga. Tugivanemas töölisgrup-
pitas peale Peterburi oma oli Moskva grupp,
millega alus vahetult TK-le.²

Enimist tähelepanu osutati peale tööli-
se veel armees, kuna riigipöörde teostamisel
peetud oli sõjaväelaste abi väga vajalik.
1890. aastal organiseeris andreas ohvitser
N. S. Subhanov sõjaväelise-revolutsioonilise
grupi Kroomlinnas, kuhu põhiliselt kuulusid
mid revolutsiooniliselt meelestatud ohvitserid.
Organisatsioon juhtis sõjaväelise-revolutsioo-
nilise keskes, kuhu kuulusid ohvitserid
Subhanov, Štromberg, Bogatšov ja TK liikmed
Željabov ning Koloduevitš. Hiljem läbis kes-
kes kooskõsiga veel Butsevits, Danin, Pohhitov
nov ja Degajev.³

Sõjaväelaste revolutsioonilise organisat-
siooni koosseis koosnes konspiratiivsetest ringidest,
kuhu tavaliselt kuulus 5-7 inimest. Need
ringid olid omavahel kotud esindajate kaudu,
kellest moodustus kohalik tsentraalne
grupp. Iste tsentraalse grupi esindaja kaudu
oli grupp kotud ühelt poolt

Tartu Ülikooli Raamatukogu

¹ "Хароузная Бона в гонимых", к. 119.

² "Исторические записки", к. 126.

³ В. Левицкий, "Парижская «Хароузная Бона», к. 126-128.

naja Volja" kohaliku grupiga, kuiselt poole sõjaväelisi - revolutsioonilise kesmusega. Viimane oli onanonda ridemeis TK-ga.¹

Ohvitseride seas tegutsedes oli nende seas autosoonne, üldpoliitilistes küsimustes, nagu terrori ja rüüstõuse organisatsioonid, alles suu TK direktiividele.² Ka sõjaväeline keskus võttis vastu oma programmi, mille põhilistes punktides oli öeldud, et ta peab end solidaarsus "Narodnaja Volja" parteiga ja on võttes osa võtna rahvanõukogudest.³

Peale töölis- ja sõjaväelaste gruppide allusid "Narodnaja Volja" veel üliõpilaste alagruppid. 1880. aastal organiseeriti Tšeljabov'i poolt "Tsentraalne üliõpilaste grupp" Peterburis. Üliõpilaste organisatsioon haaras peaaegu kõik suuremad õppesutused Peterburis: Tehnilises Instituudis juhtis gruppi I. Gubnerovski, Tude Instituudis A. B. Irontšik, meditsiinilistel Kursustel - šed Olovennikovad.⁴

"Narodnaja Volja" petrisaalste gruppide hulka kuulusid veel ka võitlejagruppid, millel ei koosnenud enam kui 10 inimeset, ja allusid vahetult ning tiigimusteta TK-ile. Gruppi usaldatud ülesande täitmisel

¹ B. Ubulskii, "Партия. Хронология Борьбы", lk. 127.

² samas, lk. 128.

³ "Хронология Борьбы в документах", lk. 193-194.

⁴ "Училищные группы", lk. 128.

olid nad absoluutselt üksikud. Kandi-
daadid võitlusgrupi jaoks esitas TK ja
sinna valiti ainult sellisid inimesi, kes olid
valmis endaohverduseks.¹

Selline on lähidalt „Narodnaja Volja“
organisatsiooniline struktuur ülevaade. „Na-
rodnaja Volja“ üldist arvulist koosseisu on väi-
ga raske kindlaks teha, kuna selles osas
asjaosaliste endi arvamused lähtuvad lah-
ku minimums, mida lugeda „Narodnaja Vol-
ja“ partii liikmeks, mida mitte. 1880. aastal
loendatakse see arv umbes 1600-ku
inimesele.²

„Narodnaja Volja“ programmi ümber
toimunud ägedad vaidlused juba lihtsalt.
N. Morozov, kellele tehti ülesandeks uue prog-
rammi koostamine, suunas kogu teraviku
sellesse, et revolutsiooni ülesanne on terror-
istliku võitlus. Tšeljabov võistles arja laie-
malt ja rõhutas, et revolutsiooniline partii
ei saa oma ülesannet mitte ainult poliitilistes
reformides, vaid ühiskondlikes, valitsus-
e tagandamises ja võimu andmises kogu
rahvale.³ Programmi küsimusi arutati
uuesti kohe peale Novorosi kongressi. Si-
vat tagasi Morozovi poolt koostatud esi-

¹ „Исторические заметки“, lk. 129.

² А. В. Князевский, lk. 50.

³ М. Ф. Фофанов, Собрание сочинений, т. II, lk. 60.

algne rahvare programm, milles muutis tervet
 riiki inimestevass jõesse. Uue prog-
 rammi koostamine tehti ühesaudeks L. Tikhomirovile.
 Tikhomirov esitas mõne aja pärast
 programmi projekti: see rahuldab kõiki
 ja teda publitseeriti kui „Varandnaja Vol-
 ja“ Taidesaatva Komite programmi.

Järgnevalt toon ära programmi põhi-
 lised punktid:

A. Ühendumustelt olme meie „Varod-
 naja Volja“ liikmed sotsialistid ja
 narodnikud. Me olme ühendunud
 selles, et ainult sotsialistlikel alus-
 tel on võimalik inimese elus vabadus,
 võrdsus, vendlus, materiaalne heaolu, in-
 ke igakülgne areng ja progress.¹

B. Kui narodnikud ja sotsialistid,
 peame me aitama läbi viia poliiti-
 list pööret, et üleshitada riiki fö-
 deraalsetel alustel. Kõrgemas võimu-
 organis saab Asutav Kogu, kes 90%
 saadikutest on talupojad ja kellele
 eritakse järgmised nõudmised:

1. Alaline rahva valitsus, kes omab
täielikku võimu ülemisigilistes as-

¹ Харогуае Борнъ в гокученіях, к. 61.

² В. Левинский, Партия. Харогуае Борнъ, к. 73-74.

³ самас, к. 83.

jades.

2. Laialdane maasotsaline omavalitsus.
3. Koguonnane iseseisvus - majanduslik ja administratiivne ühtsus.
4. Maa peab mooduma rahvale
5. Töökaste kätte tuleb anda tehased ja vabrikud.
6. Täielik sidometunnistus-, kõne-, trüki- ja valimisvabadus.
7. Üldine valimisõigus
8. Alaline armeed arvamise territoriaalrõhk.

D. Partei tegevus on propagandiline ja agitatsiooniline.

Mängitud oli ka terroritliku tegevuse võimalust, kuid üldiselt jääb mulje, et „Narodnaja Volja“ tegevuse algsuundid ei valitunud ka tema liikmete hulgas arvamust, et võitlustaktina peab olema ainult terroritlik.

Võrreldes „Narodnaja Volja“ programmi „Zemlja i Volja“ programmiga, võib selles leida sarnaseid momente. Puhut A. - partei ülesande formuleerimine - sarnaneb täielikult „Zemlja i Volja“ programmi sama punktiga. Kuid „Narodnaja Volja“ programmis oli

¹ B. Мбуенуи, Партия. Карголаз Вонн, lk. 76.

ka uusi jooni: krahvalle poliitilise võitluse
üksaade puistitamise, terrori- ja riigipöörde
üksimus, mille loogiliseks järeldeeks on revo-
lutsiooniline partii poole võimude võtmise.

Tähtsaks programmiliseks dokumendiks
oli veel brošüür "Partii" Narodnaja Volja ette
valmistustöö" (samuti Tikhomirov koostas), mille-
le rääkis partii ette järgmised ülesanded:

1. Luua tsentraalne võitlusorganisatsioon,
millele oleks võimeline alustama ülestõusu.
2. Provintides revolutsiooniliste organisat-
sioonide loomine ülestõusu koostamiseks.
3. Linna tööliste osavõtu kindlustamine
4. Omada poliitiline sõjaväeline organisat-
sioon või ülestõusu puhul paratiseerida
sõjavägi.
5. Kindlustada vastus intelligentsiga.
6. Tõmmata enda poole Euroopa avalik
arvamuse.

Ahtud brošüür nägi ette ka vaha-
like gruppide ülesanded:

1. Administratsiooni ja armee positsiooni
võtmise.
2. Mõju talupoegadele.
3. Mõju liberaalidele ja konstitutsionalis-
tidele.

¹ "Напознае Борна в гонимых", lk. 45.

4. Materiaalsete vahendite kogumine.

5. Tutumine ümbriku.

Partei praktilises töös oli selle bro-
šiiri tähtsus palju suurem programmi
omast.

Organisatsioon põhikiri, kus määrati
kindlaks liikmete õigused ja kohustused, töö-
tati välja lipetsmi kongressil, kuid säili-
vad ta ei ole. Sellele sisen kohta saab uht-
teada narodovoltsite mälestustest, kohta- ja
kompromissuonteriite läbiotsimise protokollidest.
Morozov väidab, et põhikirjas oli 11 punkti;¹
Figner - 7 punkti.²

Järgnevalt toon neist ära 4 tähtsamat.
Põhikirja § 1 Morozovi teksti järgi nõudis,
et „Narodnaja Volja TK-ks võis astuda ainult
sellise inimese, kes oli võimeline kasutama
andma kogu oma elu, varanduse ja TK-st väl-
jaastumist ei tohtinud olla jutuigi.”³

N. Figner kirjutab, et ta ei mäleta, kas
lipetsmis vastuvõetud põhikirjas muutus mi-
dagi, kuid tema arvates põhikirja § 1 nõu-
dis TK liikmetelt, et nad annaksid TK kä-
situse kõik oma vaimse jõud, unustak-
sid sulabi sugulasliinid sidemed, isikli-
kud simpatiad, armastus, sõprus. TK liik-

¹ X. A. Морозов, lk. 422-423.

² B. H. Жоликер, Запечатленный Труд, т. I, lk. 153.

³ X. A. Морозов, lk. 422.

metel ei tohtinud olla naasmadest, kui oli vaja, pidi andma oma elu. Erinevalt Morozovist Figner rõhutas TK-st väljastumise võimalusest.

Põhikirja § 2 nägi ette, et iga uus TK liige jäi esialgu kolme TK liikme käealusele. Iga vastuvõetu puhul uus liige suhtes pidi ühele eitavale häältele vastu olema mitte vähem kui kolm jaatavat.²

Põhikirja § 4 oli märgitud, et igale TK liikmele võidi anda kas tähtajaline või tähtajatu puhkus. Selle küsimuse otsustas TK enamus ja puhkuse murejalt nõuti, et ta võin teadaoleva hoiaus ranges saladuses.³ Faktiliselt tähtajatu puhkus oligi määratud TK-st väljastumise. Nii said tähtajatu puhkuse 1879. aasta lõpul N. I. Morozov ja O. I. Ljubatovitš, kes umaldusid mõneks ajaks „Narodnaja Volja“ tööst vaadete rahumireku pärast enamusest.⁴

Põhikirja § 5 nõudis, et iga TK liige, kelle vastu valitses eitab linberliinamatuid siuitõendeid, peab aretusemise juhul tagasi koma igasuguse tunnistuse andmisest ja mingil juhul ei tohi nimetada end TK liikmeks. Kui siuitõendeid ei ole, pidi TK liige ütle-

¹ В. Н. Фурьер, Заграничные труды, т. I, к. 153.

² X. A. Морозов, к. 422.

³ оанар

⁴ Уейоринские записки, к. 110.

ma igasugust näet TK-ga ja püüdnud välja
 rabelda asjat.¹ Figner väidab, et ühemeela-
 nised ei tahtnud kuigi end üalgi nimetada
 TK liikmeks, vaid ainult agendiks.² Seda kinni-
 tarad ka A. D. Mihhailovi ja A. I. Tšeljabovi esi-
 nemised kohtus, kes istusid end „Narodnaja
 Volja“ TK agentidena.³ Sellele tunnistuse us-
 määrgius oli ilmselt vajata TK väiksarvuli-
 kust.

Oh teada, et mitte alati ei käitunud na-
 rodovoltsid selle nõude järgi. Nastupidi, koh-
 tu tribuuni kasutati sageli oma vaadete
 propageerimiseks. A. D. Mihhailov oma vijas vöy-
 last kirjutas, et on soovitanud ühtsust hoida
 selitate andmisel kohtus ja hoiduda ise ige-
 sugustest ülestunnistustest.⁴

„Narodnaja Volja“ tegi suure sammude-
 si tsentralisatsioon, konspiratsioon ja disiplin-
 liini nõude väljatöötamisel. Eruti suurel tähe-
 lepanu pöörati konspiratsiooni küsimustele.
 Püüti organiseerida töö selliselt, et ringide
 liikmed ei teadnud üksteise perekonnani-
 mesid, ei teadnud üksteise kortereid. Iks grupp
 ei teadnud teise olemasolekust midagi.

A. D. Mihhailov ühes oma vijas soovitas tu-
gudada vastastikust kontrolli kuni prak-

¹ К. А. Морозов, кн. 422.

² В. Н. Филлер, Запечатленный Труд, Т. I, кн. 153.

³ „Исторические записки“, кн. III.

⁴ Письма Карозовича, кн. 239.

tilise tegevuse üksikajadene, sest ne pääst-
vat hukkamisest nii üksikud inimesed kui
ka terve organisatsioon. Ja nõutas, et „kont-
roll peab mineva teaduse ja printsiipides-
n, ta ei tohi olla solvas ja enesearmastus
peab tagarema mõistuse võndumiste es.“¹

Sama mõtet väljendab ka partei hää-
leandaja „Narodnaja Volja“ juhtkiri 5. veeb-
bruaril 1882. aastal, milles märgiti, et karmi
kentralisatsiooni printsiip on selle ulduses,
et organisatsioon jõuab lihtsatest võitadelt
kuni revolutsiooni võiduni.²

Nite korraga ei saavutatud „Narod-
naja Volja“ kentralisatsiooni ja ranget dis-
sipliini. Alguel oli sageli märgata snarhist-
like tendentsi, rooni nite alluda. Froloenko
oma memoarides räägib, et vere revo-
lutsionäärid alguel väga vastumelult hões-
tusid allumise mõtega, kuid hiljem taipas-
sid, et suure võitleseorganisatsiooni olema-
olu on mõtetu ainult puhtseltinimelisel
suhtel.³

Hiljemini põhiküingas oli esmaordselt
formuleeritud TK agentide süsteem. Igal TK
liikmel oli õigus tutvavaid inimesid en-
dale agentidus võtta, kooskõlastanud selle

¹ Писемна Карогабоваца, lk. 235.

² „Народная Воля“ в документах, lk. 111.

³ Н. Ф. Фроленко. Сохранение единения, Т. I, lk. 169.

ultrevalt Komaldava Komisjoniga. Agentide
sistum oli 3-astmeline: I astme agent oli
vähenusaldatav, II astme agent - rohkem usalda-
tav, III astme agent oli juba TK liige.¹

Morozovi andmete järgi oli „Narod-
naja Volja“ TK-l ainuke uus agent - D. V. Kle-
tõnikov, kes töötas III osakonnas ajajajana.²
Frolovo mäletab rohkem agente, nagu S. Selt-
man, N. Labkin, Langans, Franzidi.³

Agendid olid olemas ka kohalike or-
ganisatsioonide liikmetel, kuhu tehti va-
het „Narodnaja Volja“ TK agendi ja lihtsalt
„Narodnaja Volja“ agendi vahel. Kohalikes
gruppides koosnes agentidesistum kahest
usaldusastmest: esimese astme olid juhus-
likud agendid, keda rakendati üksim-
te ürituste puhul. Nad ei kuulunud
organisatsiooni ja nende eest vastutas see
„Narodnaja Volja“ liige, kes nad võtsus
arjassalisteks. Teise astme agendid olid
leibimud 6-kuulise katnaja. Nud olid
järelproovitud agendid, kes olid karmilt
reotud kohalike organisatsioonide kokus-
tustega - neiga olid nad „Narodnaja Volja“
liikmed. Ivandovskaja loob „Narodnaja Vol-
ja“ liikmeteks kõiki „Narodnaja Volja“ TK

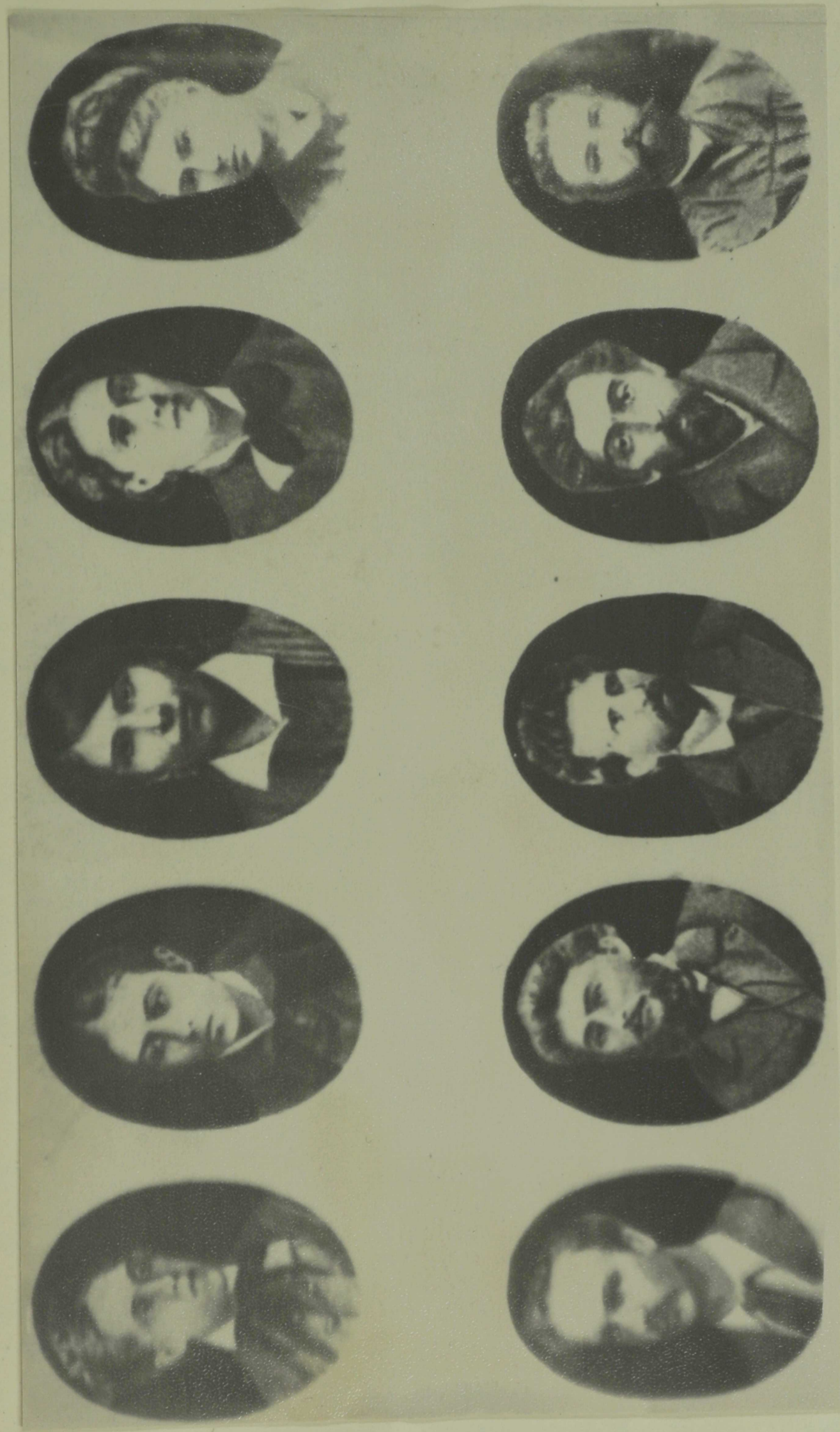
¹ „Исторические записки“, т. 112.

² Архив, кн. 40.

³ Л. Ф. Фроленко, собрание сочинений, т. II, кн. 40.

« Naodnaja Volja » Isidesaaten Komitetin aastail
 1879-1880 (vasaralt parunale): A. D. Mikhailov,
 K. O. Ljuboov, I. L. Purovaja, A. K. Kujatkovski, I. S. Si.
 nojev, M. F. Frobenko, A. I. Barannikov, S. P. Imajev, M. A. Mo-
 rozov, M. M. Kolodukin (järg kinnit tehnikid)

М. М. Оловенникова, В. М. Фигурин, А. В. Яковинова, А. Р. Кон-
ба, Л. А. Иванова, М. С. Субханов, М. М. Ингохи, М. Р. Ла-
ганс, Р. А. Тумолов, Г. М. Богданович.

agente ja kohalike organisatsioonide järde
 proovitud agente, kes nad alluvad organi-
 satsiooni diszipliinile ja kandrid uskustu-
 ni.¹

Kogu nnda 70. aastate suurepärase
 võitlusorganisatsiooni juhtis, nagu juba
 allpool öeldud, "Narodnaja Volja" Taidesaates
 Komitee, mida kuigi on väga tabavalt ni-
 metanud 70. aastate lõpu intelligentsi öiks.
 See oli õige nii moraalses kui füüsilises
 mõttes: TK liikmetest paljud paistid sil-
 ma füüsilise jõu, tervik ja tugeva värv-
 mistumise poolest.

"Narodnaja Volja" TK-ks kuulus 28 re-
 volutsionääri ja nende hulgas oli 8 naist.
 See on väga tähelepanuväärne fakt, et
 XIX sajandi 70. aastatel karmi võitluse
 aktiivne ühiskondlikum konna vastu olid as-
 tunnud ka naised, kuna aadlike-revo-
 lutsionääride ja revolutsioonilis-demon-
 stratsioonide liikumised osavõtjate hulgas me-
 naisi ei näe.

Kui põhjalikumalt analüüsida
 TK koosseisu, siis 13 ta liikmetest hul-
 gast pärines aadlist, 4 - vaimulikuhon-
 nast, 6 - väikekodanlusest. Ohamus

¹ "Учредительные записки", lk. 132.

² А. П. Корда - Прудомова, Ученый-деятельский Комитет
 1879-1891 гг., "Хаторна и севка"
 1926, кк. 24, lk. 27.

TK liikumetest oli kas kõrgema või lõpetamata kõrgema haridusega. Kaasaegsete mälestuste järgi ei olewat „Narodnaja Volja“ TK-s olnud ühtegi auahvat inimest. Kõrvi iseloomustas lihtsus, süües, abivalmidus ja tähelepanu ühistu suhtes.

Hulline on uuevaade organisatsioonil „Narodnaja Volja“ struktuurist, programmist, põhikirjast ja keskusest - Täidesaatvast Komiteest, kes astus hulljulge võitluse tsaariga poliitilise ja sotsiaalse pöörde teostamiseks nimel.

1 „Исторические записки“, кн. 138-142.

III PEATÜKK

„NARODNAJA VOLJA“ PRAKTILINE TEGEVUS

70. aastate lõpul kujunes Venemaal väga kiire revolutsiooniline situatsioon, mille oli esile kutsunud pärisorjuse igandid maa majanduslikus ja poliitilises elus. Kõn-
natades maapundust, igasuguste mausude ning kohustuste all mõistmise kasuus, talu-
rahvas vaelses. Lõda Türgiga 1877.-78. aastal
tõi rahvale liisukohustusi ja 1879.-80. aastal
oli selle tagajärjel talurahvarahutund 22
uuberangus.¹

Sama ajal oli märgata ka töölisi-
konnade elavemist. Aastail 1878-79 loendati
kuni 116 töölisrahutust Venemaal.²

Sotsiaal-majanduslike vastukõrge tase-
remine 70. aastate lõpul kutsus esile ka
liberaal-opositsioonilise liikumise elav-
misk. Alguks liberaalide väljaastumisele
tegi valitsus id. Peale sandarmite seti
desentsevi tapmist pöördus „Valitsuse Tea-

¹ U. L. Nebun, lk. 471.

² Opreku, lk. 221.

taja ühesuutuga „ühikonna“ poolde, et see toetaks valitsust võitluses revolutsioonidega. 1878. aasta novembris võndas, keda ühesuut-
set isiklikult Aleksander II is.

Vastus tuli rida kirju senistest. Enamus lubas valitsusele toetust, kuid oli ka selliseid kirju, millel senistest esindajad te-
gid üritasid valitsuse arvel ja võndsid po-
litilisi ümberkorraldusi. Kõige teravamalt
astusid välja Tšernigovi, Tveri, Poltava, Kar-
kovi ja Samara senistod. Nende hulgas üsi-
ge „parempoolsemad“ tiiba esindasid Tšernigovi
liberaalid mõtsas I. Petrunkevitsi ja A. Lind-
forsiga.²

Petrunkevitsi initsiatiivil märtsi-april-
lis 1879 kutsuti Moskvas kokku senistvo-
kongress, millest koos senisttegelastega võtsid
osa ajakirjajühend, advokaadid, arstid. Kõik
kongressist osavõtjad esivasid konstitutsioo-
nile üldise ümberkorralduste vajaduse nõud-
misega. Arutati ka salajas organisatsioo-
ni loomise võimalust, millele hakkas võit-
lema konstitutsiooni eest. Kuigi koos olid
kõige „parempoolsemad“, minati sellise ette-
panek tagasi ja otsustati edaspidigi kokku
kutsuda kongress. Liberaalid näitasid sel-

¹ M. D. Dubuk, lk. 481.

² Samas, lk. 482.

kind on "poliitilist baasidest, võimetest
võitlejaid toetada ja valitsusele tõelist sur-
vet avaldada."

1879-1880. aasta revolutsiooniline situat-
sioon väljendas konflikti, mis oli tekkinud
töeline jõudude ja tootmissuhete vahel Ve-
remaal. Puhneva revolutsiooni ülesandeks ~~ol-
s~~ olks olnud mõisnike maavalduse
ja tsaari invalitsuse liivideühimine. Kuid
Veremaal püüdis jõud, kes olks suuteli-
ke olnud purustama need pärisõiguse igu-
did. Töelisklassi pideva vastu tõttu oli us-
danteks muutunud araks. Talurahvas, kes mos-
dustas mille rahva enamuse, ei olud üksi
suuteline alustama organiseeritud võitlest.
Töelisklass oli väike ja tal püüdis oma
revolutsiooniline partei.

Selles vormeets oluorras vernisidni-
esile vaskseisusest intelligendid, kes arva-
sid, et inimkondliku pöönde teostamiseks
on millest tsaari füüsilisest hävitamisest,
mis ei on signaaliks rahvaile tõusule
Veremaal. Ülestõusu tulemuseks vastata-
se mõisnike maavaldus ja inimkonna
elu kätkest ümber rtsialistlike alus-
tele. Alesanne, mille narodovoletsid en-

1 v. J. Lenin, Semstro tagakiusajad ja liberalismi
kannibalid, Teord, 5. kd., lk. 35.

dale puistatand oli utoopiline.

Õtses Aleksander II-le atendaadi kass-
tamise kohta võeti vastu „Varodnaja Volja“
TK-s 26. augustil 1879. aastal, ja see otsus-
tati klostada siis, kui tsaar pööndub ta-
gasi pealinnas oma Krimmi kumondist
„Sivaadiä“.

Septembris 1879 oli reemik Kibaltšiti
ja tehnikute Imajev ning Janimova juhen-
damisel valmistatud 100 kg dinamiti.
Atendaadi valmistati korraga ette kolmes
kohas: Odessas, Aleksandrovski ja Moskva-
Kurski raudteel Moskva all, arvestades
kõiki teid, mida mööda Aleksander II võiks
Krimmist tagasi pöönduda.

Odessa operatsioonid juhtisid N. Kolod-
kovits ja V. Figner. Kolleegiumingistriats-
iona ases Odessasse elama Kibaltšiti Iva-
nitški nime all. Tema naisena esines P. Fig-
ner. Kõhe kavati Odessa linnauses kohta
otsima, kus tsaari rong õhku lasta, 10-12
versta kaugusel Odessast leitigi sobiv
koht. Oli tarvis alustada väigu kaeva-
mist raudteel alla mürsu paremiseks.
Selles palus V. Figner ühelt väljapaistvalt
ametnikult oma usjamehelt kohta raud-

1 B. Nebuski, "Партия. Разогнае Бона", lk. 37.

2 P. A. Черняк, lk. 49.

tevahina, kuna viimase naine põdevat tüsi-
 mest. Kõrge inim, liigutatud suursuguse proosa
 palvest vaeste teaus, andis võusoleku ja raud-
 teevahi maja asunid elama Frolova ja tebede-
 va Aleksandrovitš nime all. Viimad alustati
 kaevamist, kuid varsti tuli see katkestada,
 kuna saabus teade, et tsaar pöördub koju,
 hospis mõnda Lozovo-Svartoopoli raudteed.

Sellel juhul võidi kindel olla, et tsaar
 riik rong sõidab läbi Aleksandrovski jaama.
 Novembri algul oli siia tulnud Željabev
 vahpassiga Jaroslavl'i kaupmehe Tšeremini
 nimele. Teda saatsid ta kaas meest: töö-
 lised Tihhonov ja Onladov. Nad võtsid 2
 tunda kõõgiga kohaliku elaniku Boverno
 juures ja 2-3 päeva pärast saabus kohale
 ka A. Jamimov, kes esines Željabevi naisena.²

Željabev tegi avalduse linnapeale, et
 temale vni kaupmehele eraldataks 1200m²
 maad rahavabrikum ehitamiseks. Maad soo-
 vis kaupmees saada just raudte oändest.
 Seda talu lubati.³

Ka siin kaevati raudte alla käik,
 arutati kohale minna ja 18. novembril sõi-
 tis tsaari rong na sellest üle. Siinelt min-
 gisugust platvatust ei järgnenud selle-

¹ И. Матвеева, к. 44.

² А. В. Клементьев, к. 53.

³ В. Мелников, Партия, Карогуая Воя, к. 97-98.

le. Kana mureti mürsu mitelõhalmise põhjust. Kibaltõiti, kes oli selle ala suurim spetsialist narodovolõute bulgast, ei suutnud ka täpselt enam kindlaks teha (nõu- gi ülesõidu tõttu oli mulda ja kive peale varinud), kas viga oli Željabovis, kes ütlen- das juhtmed valesti patareiga¹, või olid juhtmed nõrgum katviloõigatud buladmi poolt, kellest hiljem tõepoolest sai netur.²

Samal ajal toimus atendaadius ette- valmistumise vee lõmua all. Juhtis ja or- ganiseerijaks oli A. Mihhailov, osa sõitjad S. Pe- rovskaja, Kartman, Irojav, Monozov, Širajiv, Bonartnikov, Goldenberg ja Krotšiv. A. Mih- hailov ostis 1000 rubla vst sobiva maja raud- tu ehitada. Maja Ljubomirovite nime all asusid elama Kartman ja Perovskaja.³

Maa-ala kõige kaavamise lõmua all oli tunduvalt rasem, kui talu ulpema kohtades. Kuna ümbermõõgi eladid tund- iminend, siis maa-ala kõi tulivõia raudtu alla maja all. Tõotati hommi- kul vella 7 kuni õhtul 9-ni, aegul la- bidate, hiljem puerimismannaga. Tõotada sai ainult nõhuli ja kõigi vende kõi- iminlike kõigimete tõttu, millele lisandu-

¹ A. B. Knežkinn, lk. 55.

² Архив, lk. 248.

³ Э. А. Павлюченко, lk. 48.

sid veel viim, nimeks jre., surditi' igapäev
käim edasi kavata 2-3 arminat. A. Mihhai-
lovi sõnade järgi toimus töö "võitluses sur-
maga", sest iga minut võis toimuda sisseva-
rsemine.

19. novembril moodus siit tsarirong.
Kuna rongi oli vaks, siis tekkis mini-
mus kummas nimelt sõidab tsaari pere-
mond. Plahvatus teostati siis, kui parajasti
nõodes teise rong. Tänu juhuslike päi-
ks na suukord Aleksander II vigastama-
tult, kuna ta koos perekonnaga oli sõit-
nud just esimeses rongis. Kannatada sai
teise rong, milles sõitis tsaari kaasmond.²

Akademi ebaõnnestumise na Mon-
va all viis osa narodovõletsuse peadegu-
meelheitel. Edaspidises töös tuli neile ap-
pi juhus ise. 1879. aasta lõpul tutvustas
S. Plehhanov A. Mihhailovile väljapait-
vat töölisliikumise tegelat Stepan Kaltu-
rinit. Revolutsioonilise tööga tegeles Kaltu-
rin 1873. aastast alates.³ 1878. aastal oli ta
üks "Põhja-Vere Tööliühingu" organiserijaid
ja juhte. 1879. aastal oli nimetatud
ühing sunnitud katkestama oma töö
ja Kalturini otsis uut tegevusvälja.

¹ В. Мельников, Папирус. Карограф Вона, к. 98.

² Д. А. Черняк, к. 51.

³ Л. Тихомиров, Заповоружики и норуки, Москва 1930,
к. 147 (edaspidi Л. Тихомиров).

Selleks ajaks oli aga kõiki revolutsioonilisi ringkondi vallutanud mõte tsaarikapnist nagu epidemia. Sest haaras kinni ka Kallturin, kes oli veehunnud, et tsaar peab lahkuma just tööliste väet, et talle selgeks teha, kuidas töölinud hindavad neid tuseid, mida tsarid nende heaks osutavad.

A. Mihhailov koos Kallturiniga tegi uue atundaadi plaani. See pidi toimuma viiud juba tsaari ees uudeks Talvepalliks, kuhu Kallturin läis tööle tulerina Olovetski kubernaangu talupoja Batõškovi nime all.

Kuna Kallturin Talvepallus tulerina raitas suurepärase tööoskust ja käitus jumalakartliku talupojana, usaldati talu tsaaril inimese sümmele suumide korastustoid. Nii viibides uude tsaari söögitoas ja parandades selle ament, sai ta viidlaus teha, et tsaari söögikuba asub just selle kambri peal, kus elas Kallturin koos tööliste Ivetšovi ja Uhe sandarmiga.

Süt valmis ka lõplik plaan. „Varoanaja Nolja“ TK lünnetat oli Kallturiniga otsestest uotud Kojatkovski. Nüümax kaudu sai Kallturin dinamiiti, mida ta piritasa kandis Talvepalluse oma kambriks. Kui imperaator

pealinnaast ära oli, siis kõrgenes ka valve
 Talvepallus. Isaani kurnijaskond pidas sageli
 pidurid, Talvepallus isikuid võõrad inimesed:
 kurnijate sugulased ja tuttavad. Sellist olu-
 korras ei olnud kultuuril ei ohtlik
 dünamitit vanda.

Olukord muutus otsustavalt peale Kvjat-
 kovni aretusest 1929. aasta viimastel päe-
 vadel. Läbiotsimisel Kvjatkovni juures leiti
 Talvepalli plaani, millel traari söögikuba
 oli märgitud punase ristiga. Politsei mun-
 dis pead ja ei suutnud ära mõistatada,
 mida see võis tähendada. Otsiti läbi ko-
 gu Talvepalli ja ka see kuba, kus elas kal-
 turin. Momendil kui läbiotsijad sisse as-
 turid, pidas kulturiin end juba kadunud
 hingeks, kui aga selgus, et selle toa ühesla-
 misest on saadarn, siis läbiotsimine oli pea-
 liskandne ja dünamit, mis oli kohvi kal-
 turini voodi all jäi avastamata. Talve-
 pallus aga kontroll tugiores. Igale tööli-
 sile anti vankpüksid märg ning politsei
 korraldusel oli ta selle Talvepallus sisse-
 pedes või kait väljades suunatud esitama.
 Nii hoiti ära võõraste inimeste tulek Talve-
 pallus. Sageli otsiti ka töölini läbi. Kan-

¹ N. Пухомуров, Січану Харіурун, „Каіорна и ссирка“
 ка 1926, кн. 25, к. 98 (edaspidi
 „Каіорна и ссирка“ 1926, кн. 25).

da niid dinamiti oli tundavalt rasum ja väga risikantne.¹

Kui Kalluri oli umbes 2 punda di-
namiti ära kandnud, arvasid Ieljabov
ja Kibaltšits, et sellest kogusest söögikoa tõh-
samikus peaks aitama.

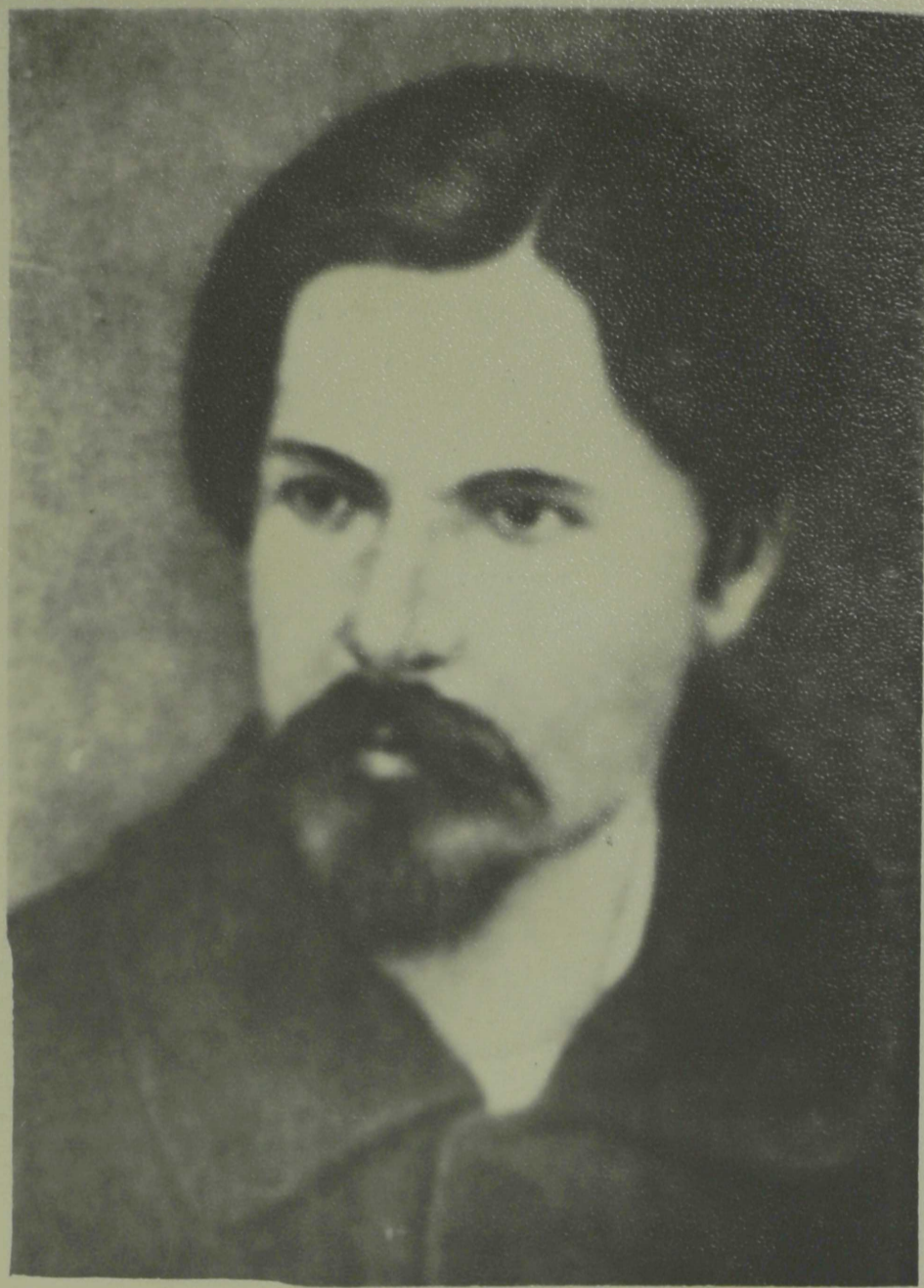
Niida oli Kallurinile üli jäänud veel
ainult kindlaks teha kraani lõunasöögi aeg.
Peale Kujatsovmi arutunemist pidas Kal-
turihiga sidet Ieljabov is. Igapäev kohtu-
ria rad, sageli olid sunnitud mööduma
teiretusest peatumata ja Kalluri jõudis
positada ainult rõnad, kui kaugel oli
atundaadi tegelik läbiviimine.

Nii saabus 5. veebruar 1880. aastal. Iraag
valmistus nel päeval pidulikus lõunasöögis,
muna mille oli saabunud keisrinna seud
Bakunbergi prints. Samal päeval valmistus Kal-
turi ostmata sammus. Kokkulepitud ajal
kohtus ta Ieljaboviga ja igapäevasti rõnade
asemel "u tulnud midagi välja" ristata:
"2"
"Valmis..."

Natukes aja pärast kosturki plahta-
tus Talvepalust, mis momentaalselt süttis val-
gus kõigis aubais. Joonid kokku kolm voi-
rõderid ja süs jäi kõik vaiknes.

¹ "Халторна и ссыпка" 1926, кн. 25, стр. 90-91.

² А. В. Клеячкин, стр. 57.

J. W. Kallurim

tada, purustatud oli peavahi korter. Ofitsiaalsete andmete järgi oli tapetud 10 inimest ja 33 haavatud.

Kallurim oli peaaegu kaige ebaõnnestumise üle, mis narodovoltside järel oli tabanud. Ka tema töö ja närvidepinge olid olnud peaaegu asjatud. Ja siindistas Iulj. bovit, Kibalkitšit, kuid siidi ei olnud remad. Kibalkitš ei võinud ju teada, et dinamüüt oli vähe, kuna ta lõhkamise kohta ei olnud näinud.²

Kuigi narodovoltsist ei osanud rda arvatagi, millele tohutu mõju oli Kallu-

Kallurim ja Iuljabov närvurid väga oodates lõhkamise tagajärge. lõpus selgus, et saar oli järjekordselt päästnud eluga, kuna lõunasööku hilises ja tsaan peremond koos milalinnaga viibis viies Jalovpaku kaugematest nurkidest. Löögituba oli saanud mitu viti teravasti kanna-

¹ "Каторга и ссылка" 1926, кн. 25, лк. 75

² samas

nini poolt toimepanded plahvatusel Jal-
vepales. Isaar ei tohtinud julgelt olla enam
ingi kodus mitte. Välismaal puti "Narod-
naja vojo" Taidesaatvat Koritud juba vere
ajutikus valitsuses.¹ Ingi tõrjepereedelitrid
olid suhitud niigitana: "Tõmmata endale
maailma tähelepanu - kas see ei tõi juba
võita!"²

Oma proklamatsioonis 5. veebruaril süid-
muse kohta teatas TK, et narodovolited on
alustanud vastatada võitlust tsaari vas-
tu ja peavad seda vahi, kuhu tsaar annab
ühikonna ümberkorraldamiseks tsutava-
le Kozule. Proklamatsioonis lõpetas üheskut-
suga vere kodanikele, et need aitaksid
revolutsionääre selles võitluses.³

5. veebruaril süidmuse mõju oli ka
tsaarivalitsusele endale väga suur. Isaar-
ni kaasiga 12. veebruaril 1880. aastal
loodi Kõrgem Komaldas Komisjon, et kaitses
riiklikku korda ja ühiskondlikku rahu.
Komisjoni etuotsa ninetas tsaar väija-
paistva sõjaväelase krohv Boris-Meliko-
vi. Juba 13. veebruaril pööndas Boris-Me-
lissu proklamatsioonis Peterburi elanik-
ke poole, milles kutsus neid ühiskon-
ni poole, milles kutsus neid ühiskon-

¹ И. М. Щербин, стр. 101.

² В. Левицкий, Партия. Копозуар Борк, стр. 101.

da toetama, ... õige voolu muundamiseks
 ürgi elus, ...¹ Antud komisjon pidi, rahus-
 tana maad mitte ainult repressioonide, vaid
 ka reformidega. Ja Leni. Melikov väiteski
 vastavas vaimus: sõjavõitluse määrused sur-
 manuhtlusi ja surmitöid revolutsioonäri-
 dile. Liberaalsed ümbermõeldused pün-
 dused ainult lubadusega üle vaadata
 korratõrjumad, mõningate tseksuurituu-
 duste nõrgendamisega, naatsiooniline hoi-
 dusministri D. A. Tolstoi asendamise, liberaal-
 ni laburoviga ning III osakonna nimelise
 liivideerimisega, mille asemel hakkas
 sama funktsioone täitma politseideparte-
 mang. Liberaalid võtsid viivad uue kur-
 si, Leni. Melikovi valitsusest nimetasid
 nad "südame ja mõistuse diktaatoriks.
 Leni. Melikovi ümbermõeldused tõrju-
 tid loomulikult subimullina, kuid ette
 võeti nad ainult tänu "Vasodavaja Usl-
 ja võitlusel" ... ning ainult tänu sellele
 muutus olusond veel kord, valitsus oli
 veel kord surmitud tegema järelaadmi-
 ni.²

5. uuemani laõrrestumise ni peata-
 mid narodovolitsid. 1890. aasta keva-

¹ A. A. Kopylova, "Sudapestskoe gosudarstvennoe uprav-
 lenie II (1855-1891)", "Nimygovnie ro-
 gn" 1908, no 2, lk. 246.

² V. S. Lohin, "Lenin, tsarstvo tagakiusajad ja liberalismi karkhi-
 balid, Teorid, 5. kd. lk. 35.

del algas muus etendaadius valmistumise Odesas, kus taan pidi peatuma loobisõidul Krimmi. Itaalia kanalavale iirind Sablin ja Perovskaja Prokhorovskite nime all saiapoe. Kaupluse all kaevati maa-ala kuni tänava alla. Põsuse oli väljakaevatud mulla väljavedamisega: lõpuks pandi su risti elutubadele. Dünamiidi valmistamisel konspiratiivkontoris juhtus õnnetus: kogemata dünamiit lõhus ja uhis Imajevilt 3 sõnnu. Imajev läks haiglasse, kuid töö jätkus.

Lõpuks selgus, et töö oli jälle asjatult olnud, kuna taan Odesast läbi ei sõitnud. V. Figner tegi mille ettepaneku kondaada atendaadi kindralmüüri Totlebeville, kuid „Narodnaja Volja“ TK ei nõustunud, hoides dünamiitivaid taani enda jaoks.

Odesa atendaadi katsed järgnesid 1880. aasta suvel pealinnas. Otsustati panna mürk risti silla alla. Sobiv koht leiti Katariina kanali ääres Kivisilla all. Silla tuled Ieljabov ja tööline Teterva kantulid pesema ja valinud välja uha guta-pertsit¹ pöördumise jaoks dünamiidiga,

¹ B. Nebunskii, Памяти. Казноука Борна, lk. 102.

² U. Maibube, lk. 46.

³ isoburaine

vaatasid, kuidas hinnitada juhtmed. Kõiki asetati kohale, kuid atendaadi päeval hilis-tes Iterna ja u. ühendamine õige ajal juhtmeid patareiga. Uu pääs jäme tsaan vi-
gastamatult ja juba järgmisel päeval si-
tis ära „Livaadiam“.

Peale nimetatud 6 atendaadi ühaõn-
restumist „Varodnaja Volja“ loobus mõneks
ajaks tsaarile tootakavast jahist. Uude-
atendaadid olid võndunud palju füüsi-
list ja psüühilist jõudu, materiaalsid va-
hendeid ja peasi, oli „Varodnaja Volja“
töö juurest unale viinud palju väija-
paistraid tegelasi: arutlenitud oli Kvjat-
kovski, Preshjanov, Zundeleviti, Ivanova ja
1880. aasta novembris A. Mihhailov.

Isaari valitsus nõondas jõude, et õim-
dada arveid „Varodnaja Voljaga“. Esimene
narodovolitsile protsess nr. 16 - protsess toi-
mus 25. - 30. oktoobriini 1880. aastal. 16 koh-
tualusest olid 12 „Varodnaja Voljast“: A. Kvjat-
kovski, A. Zundeleviti, S. Širajev, S. Ivanova, A. Presh-
janov, B. Figner, W. Buh, Tšuverman, S. Martõ-
kovski, M. Gofarhova, J. Tikhonov ja Okladski.
Uud siirdistati atendaadi tootamises
tsaarile 2. aprillil 1879, terroritide uskg-

nessi kokkuvõttes ja sellest osavõtmi-
ses Lipetsuis, atundaatide ettevalmistamises
tsaarile Aleksandrovskis, Moskva all, Talvi-
pales, illegaalselt trükinge asutamises, mille-
re oli antud 17. jaanuari öösel 1880. aas-
tal.

30. outobril tegi kohus oma otsuse ja mõis-
ti algul Kujatkovski, Sirajevi, Tihhonovi, Ou-
ladski ja Purnjakovi surnu põomise läbi.
Muid mõigi teiste surnuannuktes peale Kujat-
kovski ja Purnjakovi aruandeti eluaegse suu-
vitööga.

Kuigi „Narodnaja Volja“ oli oma pare-
mad jõud st. Taidesaatra Komitee ja ena-
muse materiaalselt vahendat surnu-
venda tsaari jälitamiseks, jäi süüri or-
ganisatsiooni kui teinim tähtsapaan
keskpunktis propoganda tööliste, sõjaväelase-
te ja õppiva noorsoo hulgas.

Kui „Narodnaja Volja“ nägi oma töö pea-
mit usmami talupoegade organisatsioonides,
süs narodsvoletuid itkuid laht. talurah-
vast kui põhilisest jõest sotriaalselt pöörde
tootamiseks. On teada, et narodnikud mille
püüdnud luua sidemeid millega, muid
teinim nende tegevuse mastaabris jäi su ai-

1 „Харогуар Бонд“ рефег урарекунд сугор, Москва 1930,
к. 17 (edaspidi „Харогуар Бонд“ ре-
фег урарекунд сугор).
2 sama, к. 53

nult katuvõõliliseks episoodiks.

Koogis suuremat tähelepanu anti vene-
võltsid, osutand uua agitatsioonile töölis-
te seas, minnes üle „Venelja i Volja“ muhtpropa-
gandaliiselt tööle poliitilisele propagandale.

Linnades organiseeriti töölisgrupid, mis
töötasid „vanadaja Volja“ kohalike gruppide
juures. Kõige arvukam osavõtjate hulga po-
lest oli Peterburi Töölisgrupp, mida juhti-
sid Željabov ja Perovskaja. Tuntud gruppi
kuulusid Obukhovi, Semjanninovi, Bakii, Wo-
bali, Friedlandi ja Kestneri tehase töölised.
Nilid haaras see grupp umbes 200-300 töö-
list.

Peterburi töölise alagruppid olid 3-ast-
melised. Esimese astme grupp oli selleks, mis
üliõpilased õpetasid töölisele aritmeetika-
kat, õiguse ja, geograafiat jne. Teise astme
gruppis õpetati töölisele ajalugu, tutvuti
Marxi ja Lavalli vaadetega. Kolmas aste
oli juba intralaalne agitatsioonigrupp,
selle kümme-töölised läbisid ise juba
teiste töölise juurde propagandat tege-
ma. Intralaalse agitatsioonigrupiga olid
otseselt seotud TK kümme Željabov ja Pe-
rovskaja

¹ B. Lebnickii, „Karpogvaia Bona“ u padonui kraae,
„Kaiofpa u ceuuka“ 1930, №1, lk. 52
(edaxpidi „Kaiofpa u ceuuka“ 1930, №1).

² B. Lebnickii, „Партиа“. Karpogvaia Bona, lk. 115.

Paralleelselt Peterburi grupiga töötas ka Moskva Töölisgrupp Tšalalovi juhtimisel. Tema organisemis 15-kiumelised grupid, need pidasid tööliste lauguid. üldse loenda- ti Moskvas 30 sellist printsi, mis töölised koos värsid ja teie lauguid peeti. Moskva grupi olid noorandunud põhiliselt raudtula- na, tšeluid, eadusjad ja võitjad ning terve grupp haaras umbes 120 töölit.¹

Odessaas lõi töölisgrupp Trigoni 1880. aastal - põhiliselt muulised oia ehitustöölised, ora võtsid tööst vahel ka soldatid ja mad- rused. Kiiemis tegi propagandale tööliste kes- kel narodovoltsite - tsirkopendeletsite ühise grupp; selle organisemis ja tööd juhtis tsirkopendelets M. P. Popov.²

Tööliste teadlikkuse tõstmisel oli ora osa „Rabotsaja Gazeta“ väljaandmisel, mille esimene number ilmus 15. detsembril 1880. aastal. See oli esimene tööliste leht Venemaal. Teda toimetasid Šeljabov ja Kokovski.³ Artiklid „Rabotsaja Gazetas“ olid kirjutatud lihtsas keeles. Palju räägiti reis tööliste olukorrast, tööpuudusest, talurahva olu- korrast, saagivähesusest maal, kuid narodovoltsid ei osanud veile kirjumestele vaa-

¹ „Каторга и ссылка“ 1930, кн. 1, стр. 53.

² Там же, стр. 54.

³ „Характер Вона“ в документах, стр. 149.

data klassisismuuhalt: nad ei näinud printsiipidest erinevust tööliste ja talupoja vahel. Kohati on märgata uudele poliitilisele vabadusele idealiseerimist. Näitus „Töötaja Gasetas” n. 2 ilustati Prantsuse kodanliku revolutsiooni, mille tulemuseks on Prantsusmaal uude nälg kadunud.¹

Narodnikite propaganda tööliste seas oli katepoolse iseloomuga: ühelt poolt taustas nende klassiteadlikkuse arenemist, kuid teiselt poolt - äratas poliitilise nõrka. Semjarnikovi tehas, kes töötas „Narodnaja Volja” liige I. Mihhailov, ignoreerind töölised kahtlusi ühitamist, mida administratsiooni otsustas teha tsaari inepärase päärmise aegu 5. veebruaril 1880. aastal. Sellise juure väljaastumise tõttu autiõnnevad töölised kas saadeti Peterburist välja või kaeti „mesta nimega”, et niisuguse Peterburi vabrikomanik seid tööle ei võtaks. Sellised töölised olid Peterburis umbes 200.²

Propagandaat tehti ka sõjaväes. Siin narodovoltsite läbiviimine oli kitsam. Peamiselt organiseeriti ohvitseride ringid, kes omaenda vajaduse korral pidid kaasa tõmbama ka soldatid ja madamad. Oh-

¹ B. Ueburkui, „Парик, Карогура Бона”, lk. 113.

² „Карогура Бона” в документах, lk. 168-170.

riikside ringide peamine ühend olid Peterburis, Kroonlinna, Odessas, Niivolajevis. Narodovõltsi Serebriakovi andmete järgi oli 1882. aastal kevadeks Kroonlinna 3 ringis (mere-, ka-hu- ja jõealal) kokku 25-30 inimest ja mi-avestades ka kaastundjaid, siis ulatus see arv 60-ni. Peterburis oli ringi liikme-te arv umbes sama suur. „Narodnaja Volja“ olid sidemed veel Moskva, Keelsingi, Novgorodi, Kiievi, Orjõli, Smolenski, Viiburi ja Minski oh-uitseridega.¹

Enne tegevuse algperioodi oli sõjaväe-lis-revolutsiooniliste organisatsioonide töö eranditult propagandistlik. Anti väga pro-letariatnoori, nagu 1881. aasta augustis „Ve-re armei ohvitseridele!“ ja sama aasta sep-tembris „Kuhlusrikkale kasakonnale“.¹² Hiljem Suthanov ja Degajev võtsid osa ateh-daadi teostamisest Aleksander II-le.

Tööle noorsoo hulgas oli peamine tähe-lepantu pööratud üliõpilastele. See on va-aruasada, sest oli ju üliõpilaskonda pea-mineus allikaus, kust „Narodnaja Volja“ täiu-dust hakkis. Kõigjal ülikoolilinnades töötasid üliõpilased tööliste ja ilma üliõpilaste otsuse abita olens „Narodnaja

¹ B. Lebuurkui, Партин, Капогнае Борн, lk. 134.

² Samas, lk. 128

"Volja" nii terroristliku kui ka propagandistliku töö õhus rippunud. A. Mihhailov palus oma viyas vanglast, et võori varastataks võikluse jaoks ja ajata surma ei seadetaus.¹

1881. aasta algul asendati maatriosoniline rahvahariduse minister D. A. Tolstoi "liberaalse" Laburoviga. Selle puhul korraldati 8. veebruaril 1881 Peterburi ülikooli aulas pidulik aktus, kus pidi toimuma üliõpilaste kohtumise uue ministriga. Aktusel, millest võttis kõepoolt osa ka minister, organiseeris üliõpilaste demokraatlikum osa demonstratsiooni. Peale rectori kõvet esines üliõpilane Kogan-Berustkin ja oma lühikeses kõnes paljastas valitsuse taktika, kes jõi asemel taktis üliõpilasi alistada kavalusega. Kogan-Berustkin lõpetas oma kõne sõnadega: "Laburov ei ole intelligenti riidest eemale kätumansja. Lõpetanud kõne, haaras ta karmust pami proklamatsioonide, mis olid valmistatud Zeljabovi osavõtul ja viimas need üliõpilastele. Suis laus üliõpilane Podbeltni ministri juurde ja andis talle kõrvamõle. Üliõpilased karjusid: "Välja, kurjus Laburov!"

¹ Писома каргобонона, lk. 237.

Doktor palus vaimust ja kännis massajad
välja arua. Talle vajuti vastus: „Kõrg kütun-
ge üliõpilasi spionaasile!“¹

Suure töö tegi „Narodnaja Volja“ aru-
illegaalselt ajakirjanduse väljandamisel.
Juba 1877. aastal töi A. Zundeleviti kont-
rabadina välismaalt trükkimaja riiskaal.
Nii löid Zundelevitsid esimese „Nere vaba
trükkimaja“ Verenaal.² Pärast „Nere ja Vol-
ja“ lõtkemist lõi „Narodnaja Volja“ trüki-
majale sobiv koht Sappjonnaja põiktänavas,
kus konteri juuritsid N. Buh ja S. Ivanova
hõõrennoda nime all. Teenija nime all töö-
tas M. Gijarnova.³

Konteri koosnes mitmest toast. Sisustus oli
väga lihtne: naind naganid voodites, need
madratsitel põrandal. Tiivult libes taas
oli miselt ja miselt mes-trükkimoda. Töö-
tati tavakiselt öösiti, aknad kaeti tite-
date usnietega.⁴ Morozovi ja Tikhomirovi
toimetusel ilmus „Narodnaja Volja“ esime-
ne number oktoobris 1879. aastal.⁵

1880. aasta jaanuaris trükkimoda
aruturiti. Aruturitud osutasid reeva-
tatud vastupanu. Lubuin (uus trükkimaja

1. Народная Воля в документах, lk. 212.

2 П. е. Ивановская, Первые типографии. Народной Воли,
„Хатора и селка“ 1926, кн. 24, lk. 33.

3 А. Тихомиров, lk. 122.

4 там же, lk. 123

5 „Хатора и селка“ 1926, кн. 24, lk. 33-34.

töölised) lasu: end maha, tekkis rügasid. Sel ajal jõudsid teinud kompromiteerivanad materjalid hävitada.

Ajalike "Narodnaja Volja" väljaandamine tuli ajutiselt katkestada ja asendada "Narodnaja Volja" lehtedega, mida trükiti nn. "lehdavas" trükkimajas.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

от

Исполнительного Комитета Русской Социально-Революционной партии

Новый путь, принятый на заседании президиума Русской Социально-Революционной Партии и выразившийся в выступлениях барона фон-Гейкина, ростовского шюна Маслова и других аналогичных выступлениях, повлек за собой издание значительного количества поддельных писем угрожающего содержания, как должностным, так и частным лицам, не редко под фирмой Исполнительного Комитета, от имени которого были совершены вышесказанные акты.

Нравственная ответственность, принятая нами за наши действия, заставляет нас заявить публично, что авторы этих угрожающих писем не имеют с Исполнительным Комитетом, а часто и с Революционной партией, ничего общего. Сами же эти авторы считают нужным объявить: Революционерам, — что исходящая от них угроза должна исполняться ими самими и под их ответственность, проходимцам, — что им будет преследовать их, как своих злейших врагов.

Во избежание же дальнейших недоразумений, все исходящее от нас заявления будут на бланках Исполнительного Комитета и за его печатью.

Прокламatsioon "Narodnaja Volja" pitsatiga

Juba kevadel 1880 õnnestus organisatsioonida uus trükkimaja Podooli tänaval, kus võeti juhtimisteks saad N. Kibalitski ja P. Ivanovskaja Agitatsioonilise ühingu alla.

Uus trükkimaja andis rohkemvõimaliselt välja proklamatsioone, nappide igale suure poliitilise omandusele. Ajalikes "Narodnaja Volja" pealises-vahe artiklites, mis püüdnud

sid jõusvaid poliitilisi ühiskondi, põhi-
liselt analüüsiti ja kritiseeriti valitsuse
tegevust, polemiseeriti nautsionilise ajandi-
jäandusega, anti ametinimide kroonikaid, aval-
dati kirju suhmitööd ja hukatud revolüt-
sionistide biograafiaid.

Et osutada materiaalselt ja völbelik-
toetust neile, kes olid vanglasis või suhmitööl,
organiseeriti 1881. aastal „Partei „Narodnaja
Volja“ Punase Pisti lihtig. Juba enne tas-
lise ühingu organiseerimist olid „Narod-
naja Volja“ ühiskond grupid ja liinid
osutanud abi tagamisel revolütis-
sionistidele. Ühine jäi su ühesanne valubalt
Punase Pistile ja ta jädi abistana arutu-
rituid ka progredissil.

Brosiüüri „Partei „Narodnaja Volja“ ette-
valmistustöö“ ühe punktina oli ette näh-
tud Euroopa avaliku arvamus toetuse
võitmine. Selle teaks jäidid selgitustööd
tegena välismaale emigreerunud verela-
nd, kst nemad teadid võige paremini
vehe olusid. Mureitav on siinjuures märki-
da, et on säilinud „Narodnaja Volja“ K
üri K. Marxile, milles palutakse „vabade
rahvaste lihtsa simpaatia“ võitmisel

¹ В. Ивонский, „Партия. Хронология Борьбы“, lk. 148.

² sama, lk. 149

Marxi abi vere emigrantidele selgitus-
töö tegemisel.

Oles iluvaatl andnud „Varodnaja Vol-
ja“ organisatsioonile näjakujutamisest ja te-
ma liikmete tööst sõjaväelaste, tööliste ja üli-
õpilaste keskel, illegaalsete trükingojas ja
„Punasest Pistis“, tahaksin mõne naga in-
loomustada neid inimesi, kellele meenus
keskele kohta „Varodnaja Volja“ võitlemis ja te-
gevuses.

Silmapaistvaim „Varodnaja Volja“ liik-
mete hulgas oli Andrei Ivanovitsi Željabov-
organisatsioonile tegelik juht. Željabov oli
sündinud 1851. aastal Tauria kubermän-
gus pärisõija pojana. Tänu erakordsele au-
demusele pääses ta õppima Keitši gümnaas-
iumi ja hiljem Novonossõvski ülikooli.²

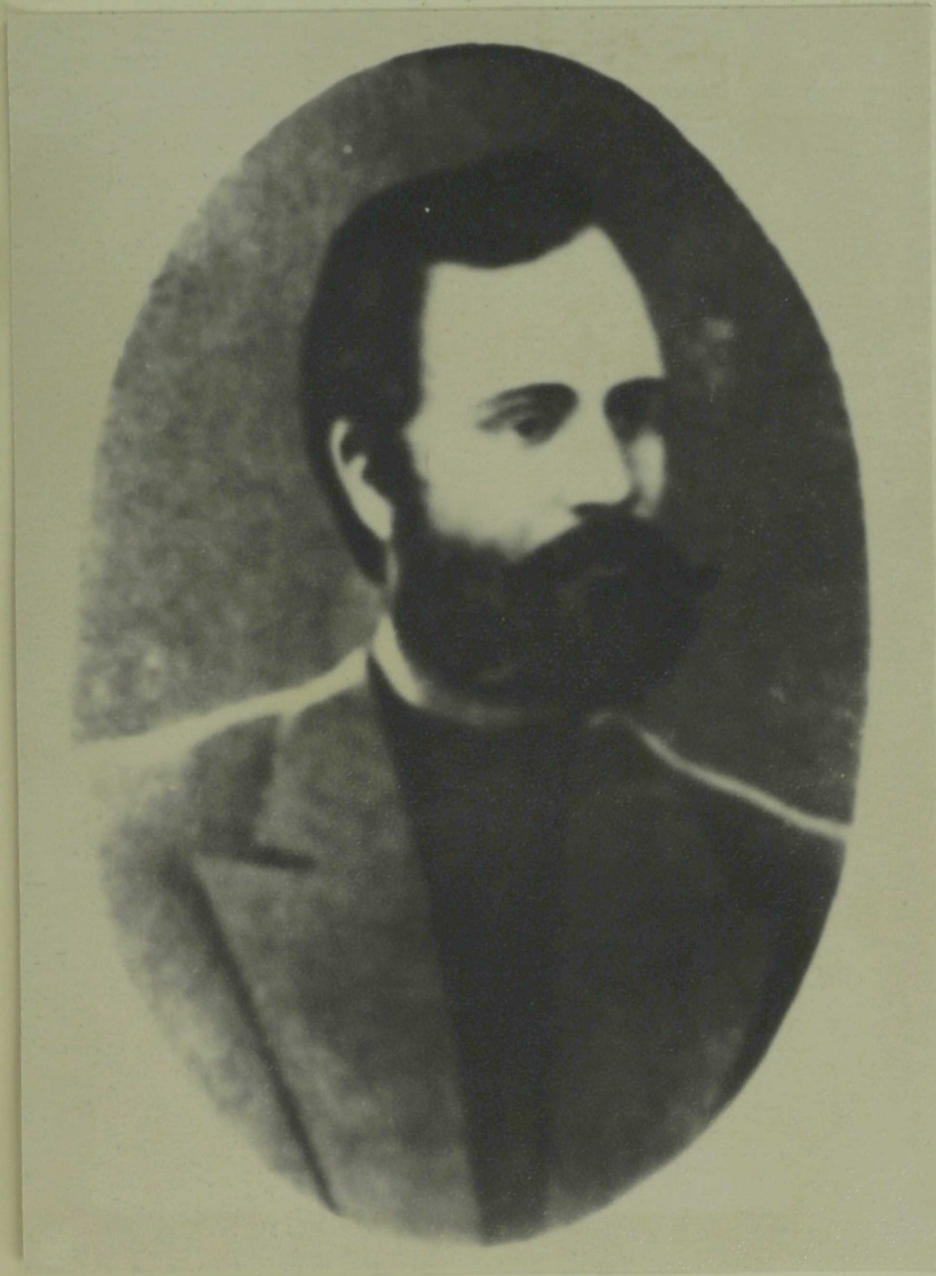
1871. aastal umaldati ta üliõpulist
üliõpilaskahutustest osavõtmise pärast ja
sellest alates pühendas Željabov oma elu
revolutsioonilisele tegevusele. Nõttis osa „rah-
va rünga murest“, ta üli mõisteti kohut
„193“ protsessil ja saadeti väija Novonossõ-
vski kodukülla. Ta jätkas propagandat
algul viilas, hiljem tööliste keskel. 1879. aas-
tal, jõudnud arusaamisele „rahvliku pro-
paga“

¹ Третьяков К. Маркса и Ф. Дуняева с русскими
политическими деятелями, 1947, лк. 207.

² В. Троцкий, Круги памяти, Москва 1960, лк. 12-21.

"paganda" kasutus, mõistis ta teoreetilist poliitilist võitlus taktikat, kuid praktiliselt läis vääralt individuaalse terrori teele. "Narodnaja Volja" võitles tsaarivalitsuse vastu aastail 1879.-1881 on lahutamatuks sõnad Željabovi nimega, sest tänu tema rahvastele organisatsioonivõimeli suudeti luua sidemed kohalike gruppide ja kesmuse vahel, sidemed tööliste, sõjaväelaste ja üliõpilastega.

Saamane Željaborile oli Aleksander Dmitrijevits Mihhailov, Kurski kubermangu naa-

A. D. Mihhailov

nöötja proeg. Õppis Peterburi Tehnilises Instituudis, kust saamuti unaldata üliõpilasrahutustest osavõtmine pärast. Arvatav, et teistes oludes oleks Mihhailovist saamud riinapaisetu riigitelane, antud võrkutkete vere oludes temast aga hülgav organisatsioon ja konspiratsioon. 1876. aastal oli ta üks "Põhja revolutsioonilise narodnikulise grupi"

asutajaid. „Rahva rukka muremu” ajal läbi
 Mihailov Sanastovi kubermangu vanasõnaste
 juurde, ekslikult arvates, et neil on säilinud
 revolutsioonilis-sotsialistlikud ideaalid. Mih-
 hailov juhtis mitme atendaadi etteval-
 mistamist tsaarile ja organisatsiooni illegaal-
 de kringidega. 70. aastate revolutsioonilise
 rahodnikluse võrgud ideaalid, monaar-
 he jõud ja puhtus avaldub Mihailovi
 viimases kirjjas vanglast, millele oli õige-
 mini testamendis vabaduse jätkud üht-
 siimele.

Naljapaiskraus tegelane ja võitlejaus
 „Narodnaja Volga” oli aadli pärirevõn-
 ge müsiameetrika tütar Sofia Lvovna Perov-
 maja. Revolutsioonilise tööga hakkas tegu-
 ma juba Peterburis Klantsini kussustel.
 1869. aastast on Perovmaja tsaironniklaste
 ringi juhtiv liige, võttis osa „rahva rukka
 muremu”: töötas Volga ääres algul õpe-
 tajana, hiljem, vastavate kussuste lõpetu-
 misel - veksurina.

Perovmaja oli „rahuliku propagan-
 da” pooldaja ning oma elu õnnelikkuss
 perioodis pidas ta alati rnda aega, mil
 oli „rahva kas”. Elu ise aega tõukasta-

¹ Э. А. Пабриковско, к. 22.

J. L. Perovskaja

da vägiri terrori po-
u. O. V. Aptekmani mä-
lestuste järgi misis Pe-
rovskaja temalt sa-
geli, kas „Tõnnõi Pe-
redel“ ei võta ette mi-
dagi suuremat, rah-
vo kas ja praktilise-
lised juhtul ona abi.
„Tõnnõi Peredel“ ei
tõinud aga midagi
taolist.

Perovskaja näi-
tas erilist vaprust ja
organiseerimisvõimet

üks juba ona revolutsioonilise algul.
Pärast „193“ protsessi võeti ta osa võina-
valsmi (üks nimetatud protsessi kohtalau-
ne, millele mõisteti 10 aastat surmakoost)
päästmiskatkest, mis ebaõnnestus.² „Narod-
naja volja“ TK liikmena oli ta Željabo-
vi parim abiline ja nõustetäitja nii töös
üliõpilaste kui töölistega ja atendaadi-
de ettevalmistamisel tsaarile.

Tümasena väärib märkimist dikolai

¹ O. B. Aptekman, lk. 215.

² Э. А. Павлюченко, lk. 27.

Kibaltsitsi, mille tehnilisel juhtdamisel valmisidemi meesud. Kibaltsitsi oli pärit preestri perekonnast, õppis algul Peterburis Lühlestude Inženieride Instituudis, hiljem meditsiinilis-Kirurgilises Akademies.¹ Kuvitav on Kibaltsitsi juures see fakt, et 1875. aastal leiti läbidumisel ta korterist Marxi ja Engelsi „Kommunistliku partei manifesti“ tõlge. Selle ajani oli teada ainult üks manifesti venekeelne tõlge, Bakurini oma ja seegi terve rea jämedate vigadega. Kibaltsitsi juures oli uus, parandatud tõlge, mis kohati langes kokku tänapäeva tekstiga. Siiani ei ole suudetud kindlaks teha, kes oli tõlke autor, kuna Kibaltsitsi ülevõlamisel ütles, et ta ei teadnud, kuidas see tõlge tema ajade juurde sattus.² Intervenud Krjatuovnikiga ütles Kibaltsitsi peagi grupiga „Vabadus või surm“ ja süüpeale tänu Kibaltsitsi tehnilistele rüperustele said narodovolitsid enda käsutusse surmatooa ulva-dinamüidi.

Narodovolitsite hulgas, peale nimetatute, oli palju väljapaistvaid revolutsionäre, nagu ohvitser Subhanov, TK liikmed Sitthomirov, Monozov, Frolovko, Ivanova,

¹ D. A. Uepnik, lk. 7-18.

² samas, lk. 32

Konba, Jakimova, V. Figner, Tšellalov jt.

"Narodnaja Volja", elanud üle rea ebaõnnestumisi atendaatide organisatsioonistsaarile, mitmed arutelmised ja kohtuprotsessid, ei jätnud lootust, et neil siiski õnnestub kätte maasta rahva kõige õelanale vaenlaste.

Kõvakati otsima uusi viise tsaarile atendaadi korraldamiseks. Tšellalov arvas, et uude tuleks tulla linnas ja päin päeva ajal võimalikult suurema rahvahulga nähes, sest siis on revolutsioonilisel üliõpilaskorral, ohvitseride ja tööliste riigide kergem võimendada kätte haarata. Otsustati kasutada odessa kogumisi ja kaevata maa-ala kätte misu paremiks selle tänava alla, mida mööda tsaar kõige sagedamini sõidab. Selleks loodi eriline nn. "jälitusgrupp", kuhu kuulusid Tšeršov, Tšeršin, Sidorenko ja Smirnovitš ning kes jälgivad tsaari igapäevaseid väljasõite. Nende vaatluse tulemusena jõuti selgusele, et kõik tuleb kaevata Malaja Sadovaja tänavale. Selleks, et ülesannet praktiliselt teostada, viideti raha Mengdenimaja alumnire kassas. Siin arvanid 1880. aas.

¹ B. A. Kneževnik, lk. 59.

ta novembris J. Bogdanovits ja A. Jakimova Kobozenide nime all juustupoe. Niiid võidi alustada kaevamisega. Operatsioonist peale juustupoe peremeeste võtnd osa veel Kolodnevits, Ieljabov, Subhanov, Barannikov, Issajev, Tablin, Langans, Frolenko, Trizoni ja Mervulov.¹ 24. - 25. veebruariks 1881 lõpetati kaevamistöid. Selleks ajaks olid valminud ka mürsud Kibaltšilii ja Issajevi tehnilisel juhendamisel.

Töötati välja konkreetne plaan. Atheadat otsustati korraldada 1. märtsil 1881. aastal. See oli pühapäev, mil tsaar traditsiooniliselt külastas kaardiväeosa de ülevaatust Mihhailovski maneesis. Need olid n. „vahtkonnavahtetund“, millest saadeti võtnd osa ka väliskülalind, ja mis olid noortele ohvitseridele väga pikadiks siindmuseks.

1. märtsi siindmuse ettevalmistamisel ei olnud narodovoltsikele tähtis mitte ainult tsaari tapmine, vaid üldiselt ka need linnades ühistõusude organisermine. Veebruaril algul kutsuti kokku Taidasastroa Komitee koosolek, millele võtnd osa ka Moskva ja provintside esindajad.

¹ B. Mervulovi, Папины «непопулярные Боуэ», м. 104.

Sellel koosolekul püüti väga selgita-
da, kas rehvastatud ühistõusude läbivi-
mine reas vabariigis on kohalikele gruppi-
dele jõukohane. Linnade esindajad olid
sunnitud sellise ettepaneku tagasi lükkä-
ma, kuna jõud osutusid suureks iiriku-
ks liiga väiksed olevat. Koosolekul ilm-
nes selgelt suur mõna narodovoletsite töös:
nemad, kes võitlevad rahva parima tule-
viku nimel, kes võõraid eluge ja võõrid ette
kõige hulljulgemaid tegusid ainult rah-
va saatus leevendamise pärast, olid rah-
va toetajata. Ivatšovi vandenõutaktika,
millele tegelikult toetasid ju narodo-
voletsid oma võitluses tsaari vastu, oli
nad ennale viinud rahvast.

Samal ajal tegutses tsaaripoliitsei
edasi: vabariigi II poolel arreteeriti Ba-
rannikov, Kolodukovits ja Kletotšnikov.²

20. vabariigi organisatsioonid Sablin ja Gelf-
man konspiratiivkorteris Tšelnaja tänaval.
Siin Kibaltšiki pidas lauguid mütskudest,
reude ehitusest ja tegevuse jõust, et ootama-
tuse korral iga järeljäänud Taidesaat-
va Komitee liige oleks suuteline edasi te-
gutseda.³

¹ В. Левицкий, Папины, Карогуше Волк, м. 105.

² Д. А. Черняк, м. 64.

³ sama

Seevõrd otsustasid narodovoletsid ära kasutada kõik võimalused, et uue ebaõnnestumise korral teisel viisil tsaar süükitada. Sellepärast arvestati ka võimalust, et tsaar võib juhuslikult märnventi rüüta teel Mihhailovski maneeži. Täoliselt juhtumisi jaoks valmistati valdelt pommid ja määrati kindlaks pommitajad. Need olid üliõpilased Grinevitcki, Jemeljanov ja Põssakov ning tööline T. Mihhailov. Juhtul kui pommitamiseks ka ebaõnnestub, pidi Zeljabov osja lõpetama kirzaaliga. Selline oli plaan ja selle juhtimine lasus Zeljabovi õlgadel, kelle lähimas abilikus oli määratud Perovskaja.

Nädal enne 1. märtni sõitsid Kibaltšiki ja pommitajad Pargolovskan, et proovida mürske. 28. veebruaril prooviti neid uuesti Smolnõi kloostri taga.²

28. veebruaril õhtul, kui kõik oli atendaadiks valmis, saabus vapustav teade: 29. veebruaril oli Trigovi korteris arreteeritud Zeljabov. See teade lõi kõik kindel plaanid ugamini.³

Sanal õhtul kogunesid Täidesaat-

¹ Э. А. Палубиненко, lk. 61.

² Д. А. Чернек, lk. 64.

³ В. Левинский, Партия. Карограф Бонн, lk. 107.

va Komitu liikmed Perovskaja, Korba, Gnatsivski, Frodenko ja Lebedeva konspiraatiivkontoris, kus peameeteks olid V. Figner ja Issajev. Kuna operatsioonijuhiks oli jäävud Perovskaja, siis tuli tal välja olgitada, kuidas käituda homme.

J. I. Grinevitcki

Tema kuisimusele kõike kohalolijad kinnitanda vastus: „Tegutuda, mis ka ei tuleks, tegutuda!“ Veel samal ööl pani Issajev maaluseks käiku mürsu.

1. märtsi hommikul

selgus, et tsaar on tõepoolest otsustanud märtsi muuta ja sõidab marssii mööda Katariina valdapealset. Perovskaja tegutses niid täre energiaga. Ta jagas pommiviskajatele pommid väike, näitas ära nende kohad tänava ääres ja ise lubas kista teisel pool Katariina kanalit ning tema signaali peale (punase rätiku lehvitus) pidid pommiviskajad valmis olema, kuna lehvitus

¹ B. H. Гурнеф, Запечатленные фуги, т. I, л. 205.

tähtendas tsaari tölle lähemist.

Lähemisi tsaari sõiduk saadetuna
kohvi ja poltsimeister Dvoritšini poolt.
Tänavale oli kogunenud suur rahvahulk.
Põssand vihas pommi, mida ühaõnnestus-
kult. Tsaar ei saanud ingi vigastada.
Ta väljus töllest ja siis vihas "Grievit-
ski pommi enda ja tsaari vahel. Kos-
tis tugev plahvatus ja kui hajus suits
oli maas kaus verist reha: uus tsaari,
teine "Grievitski oma."¹

Tsaar tõsteti koha tõlda (tada vatta
olevat aidanud ingi uus etudaadi tes-
tanixest osavõtja J. Mihhailov) ning toi-
metati Jalvepaleem, kus ta varsti suri.²
"Grievitski" viidi Pake hospitali. Ta
suri 8 tunni pärast, veldunud selbe-
valt oma nime ütlenast ja oma seltsime-
te kohta teatuid andmast.⁴

"Narodnaja Volja" tegevuse periood,
mida iseloomustab ringjooneline, otsus-
tav ja kangelaslik võitles tsaari in-
valitsuse vastu, oli lõppenud.

¹ B. A. Vukhukin, lk. 61.

² П. А. Кротович, lk. 290.

³ On ka sellised arvamus, et tsaar suri juba
tänaval.

⁴ D. A. Черкек, lk. 66-67.

IV PEATÜKK

„NARODNAJA VOLJA“ IDEOLOOGI- LINE JA ORGANISATSIOONILINE KRAHH

1. märtsil 1881. aastal olid narodo-
voletsid lõpuks saavutanud oma eesmä-
gi: Aleksander II oli tapetud. See oli aut, mil-
line nende arvates pidi pöörama uue lü-
vilje Venemaa ajaloo. „Narodnaja Volja“
oli kindel kogu rahva ja ühiskonna ela-
vas vastukajal Aleksander II-le teostatud
atendaadi puhul. Kuid rahvasilestõu-
su ei toimunud. Ingi üliõpilaste, tööliste
ja ohvitseride revolutsiooniliste ringide täna-
vademonsultatsiooni organiseerimine eba-
õnnestus. Jõudude vahesus ei lubanud
„Narodnaja Voljal“ enam mõeldagi või-
me haaramisest.

Nalitsus, olles mille ära hirmuta-
tud 1. märtsi sündmustest, ei kavatsnud
ei sekund miinna järelandmistele, vaid
asendas hoopis „liberaalselt“ meelestatud
ministrid usotsas hõnis. Melikoviga tõe-

truuete reaktioonidega. Aleksander II asemel asus valitsema ta poeg Aleksander III meelestatud veelgi reaktiivsemalt kui isa.

Isaariipolitsei ajas atendaadi teostajate jälgi taga. 1. märtsil oli suudetud aruturida ainult rahvahulga poolt kinnivõetud Rõssakov ja kohus tema üle pidi algama 3. märtsil. Kõigil tüstel asjaosalistel oli õigestunud manuaumatult kaduda. Kujunes olukord, et narodnikute-terroristide protsess püündub ainult Rõssakoviga. Oöl vastu 2. märtsi kirjutas I. I. Ieljabov avalduse Peterburi Kohtupalati liikmale, milles tunnistas, et just tema oli 1. märtsi süüdmuste organisatorija, kuid ei saanud olla läbiviija oma varasema aruturimise tõttu. Ieljabov mõistis, et sellise raske protsessi ole jõukohane kanda ainult Rõssakovile, kelle kogemused revolutsioonilises töös olid väga väikesed.

Kui Rõssakov 1. märtsil oli veldunud veel seletusi andmast, siis oöl vastu 2. märtsi oli ta vastupanu nuratud. Kuva Rõssakov oli peamiselt se-

1. Каролина Борн в документах, кн. 147.

tua 1. märtsi sündmuste ettevalmistamisega, siis teadeti ka Tšernaja tänavakonspiratiivkorterit. 3. märtsil arutati tšigi kooli T. Mihhailov ja G. Gelfman (N. Sablin lasus end enne maha, kui politsei-le uus avati)¹

Nii olid esimesed ohvrid tsaaripolitsui kiisis. Edaspidiste arutlemisete vältimiseks läks „Narodnaja Volja“ is järeleandmistele. 10. märtsil pöördus Tšaidesaatev Komitee kirjaga, mille koostasid Tšihomirov ja Langans, Aleksander III poole. Kirjas selgitati, et tsaaritapmine 1. märtsil ei oleud juhuslik, vaid valitsemise enda poliitika tulemus. Kirjas hoiditati, et tsaarivalitsusel on valida 2 teed: kas revolutsioon, mida ei saa peatada mingite surmanuhtlustega või kõrgema võimu vabatahtlik pöördumine rahva poole. Juhul kui tsaarivalitsus ei saaks konstitutsioonilise režiimi ja vabastab kõik poliitilised vangid, olid narodovoletsid vões loobuma revolutsioonilistest tegevusest ja pühendama end kultuuritööle.² Kui „Narodnaja Volja“ oli varem võidelnud sotsialismi nimel, toe-

¹ Э. А. Пабриковско, lk. 66.

² В. Лебедевский, Тарифы, Харогноз Борн, lk. 158-159.

tudes teooriale, et rahvas on sotsialismis
riips ja lihtsa võimuharavimiga saab teosta.
da mitte ainult poliitiline, vaid ka sotsiaal-
ne revolutsioon, siis niid muutus ta võitlus
valitsuse vastu, "radikaalide võitlus poliiti-
lise vabaduse eest"

Kiri andis otsesest tunnistusest, "Narodnaja
Volja" nõrmusest ja jõuetusest. Narodovoletsid,
kes alates Lipetski kongressist olid riinra-
nud tsaarivalitsusest, läksid üle vasikselle
ja hakkasid vähehaaval taganema.

Selliselt mõistis kirja ka valitsus. 10. märtsil
arvuti kinnaval I. Perovmaja, kes oli
ulnvalt keeldunud välismaale põgenemast
ning 17. märtsil W. Kibaltitski ja M. Frolovo.

Ettevalmistus terroristide kohtuprotsessis
olis kiire. Juba 14. märtsil oli alla kir-
jutatud siindistuseantile A. Željabovi, I. Perov-
svoja, G. Gelfmani, I. Mihhailovi ja W. Rössak-
kovi kohta (Kibaltitski ei olnud siis veel are-
tunud). 26. - 28. märtsini toimus kohtuprotsess
ja siinpingis istused 6 inimest: A. I. Željabov,
I. I. Perovmaja, W. Kibaltitski, G. Gelfman, I. Mih-
hailov ja W. Rössakov.

Siindistuskõne pidas Peterburi Kohtupa-
lati prokurior Murenovjov, tulevate kohtumi-

¹ V. I. Lenin, Mis on rahvasõbrad ja kuidas nad võit-
levad sotsiaaldemokraatide vastu, Teos, ...
1. kd., lk. 247.

² D. A. Kerpulek, lk. 70.

nister ja Perovskaja laparipõlve mängukaaslane. Siidimõistetute nimel esines A. Zelyabov, kes oma kõnes selgitas „Narodnaja Volja“ terroritliku tegevuse motive ja näitas selle suuri tuhande rahva ms. Kuna kohtusaali oli sisk-päis kutkete, siis ehanev publikust moodustasid kõrgena seltakonna esindajad, kes Zelyabovi kõnele korduvalt reageerisid vilistamisega.

Kõik kohtualused peale Põssakovi andsid kohtus vastusid aiule vordelle küsimustele, mis puudutavad veid ehvast, kuldudes informatsiooni andmast organisatsiooni kohta. Põssakov aga ütles kohtus oma kumumist „Narodnaja Volja“ ja luges end oma vaadetelt pigem „Isõnnõi Peredeli“ liikmeks. Kuna Põssakov oli vääruslikke andmeid andnud juba varem, kuulati teda siiski gi peale kohtuprotsessi. Algul oli ta reetund kõik xda, mida ta teadis, hiljem rõidamis tsaaripolitsein ka xda, mida oli kusagilt kuulnud. Põssakov avaldas nõusolekut ingi tänavanubiks hakata, et ka mid, xda ta teadis aiult nõigupidi, politsein väte juhataada.

29. märtsil langetati ja teatati kohtu-

1. Xapoznaa Bonna nepoz napemux cygom, lk. 73-76.
2. same, lk. 86

otsus. Kuva nimetatud isikud olid ora võtnud 1. märtsil kestatud akeedaadist tsaarile ja kuulsid illegaalselt revolutsioonilise ühinguks. Nere sotriaal-revolutsiooniline partei ("Narodnaja Volja"), siis mõisteti nad sunniga poornit läbi. Põrsakov ja Mihhailov esitasid tsaarile armuandmispalve, mida tegelikult tsaarile edasigi ei antud.²

3. aprillil viidi kohtuotsus täide. Kuuest sunnamõistetust poodi tegelikult viis, kuna Telfmanile määratud sunnakuhtluse täideviimine lükati edasi kuni lapse sündimiseni.³

Flukatud viidi tiigva volve all Preobraženskoi kalmistule, kus nad nähti suure saladuskatte all ja suruuaia valvur kinnitas allkirjaga, et ta mitte üalgi mitte kellelgi ei näita poodute haanakohta.⁴

Nii oli "Narodnaja Volja" kaotanud viis liiget ja nende hulgas väljapaistva teadlase W. Kibaltsitši, kes uluunimisvanglas tegi reaktiivaparasaadi projekti, mida hiljem kõrgelt hindasid K. I. Tsidkovski ja W. A. Rõhin.⁵

1. märtsi sündmuste mõju oli ka

¹ Э. А. Павлюченко, lk. 74.

² "Народная Воля" перед царскими судом, lk. 86.

³ Э. А. Павлюченко, lk. 75.

⁴ Д. А. Черняк, lk. 89.

⁵ Э. А. Павлюченко, lk. 79.

„Narodnaja Volja“ organisatsioonile suur. Täidesaatva Komitee väljapaistvamate liikmete kaotus andis talle sellise hoo, millest ta enam tsibuda ei suutnud. Grisevitski ei võinud üal teada, milline sümboolne tähendus oli tema sõnadel, mis ta kirjutas ette rda, kui pidi viskama pommi tsaarile: „Ia sureb, aga koos temaga surene ka meie, tema vaeklased, tema tapjad.“¹ Narodovoltsid olid end 1. märtniga ammendanud, kuid ekslikult arvata, et nende sündmustega lõppes „Narodnaja Volja“ tegevus.

Luigisel 1881 viidi TK üle Moskvasse, kuna Moskva grupp oli olnud tugevaim kohalikest gruppidest. Sää kogumised kõne vabadusse jäänd TK rahvad liikmed: A. Korbo, M. Osarina, N. Figner, M. Gratsievski, P. Tella-rov, J. Bogdanovits, Zlatopolski ja L. Tikhonirov. Näiliselt oli „Narodnaja Volja“ autoriteet peale 1. märtni tõusnud, kuna osa tsinoperedaltsid tahtsid üle tulla „Narodnaja Voljasse“. Täidesaatvam Komitees võeti uusi liikmeid: P. Koltueri, Stefankovits, Romehenko, Martõnov, Lebedev jt.² Moskvasse kolunud keskes tege meliteelikkude kat-

¹ „Харо́зная Воля“ в документах, lk. 249.

² В. Левицкий, Партия „Харо́зная Воля“, lk. 176.

leid, et taastada TK endine kergus ja autuus. Kuni 1881. aasta lõpuni tegi TK tööd vaheldumisi Moskvas ja Peterburis, kuna kahel pool si jätunud enam juhte, päid, käsi ega täitjaid.

Näiliselt jätkas „Varoanaja Volja“ omatööd endises vaimus. Gratsjevni initsiatiivil organiseeriti uus dinamüüdi valmistamise töökoda Juškovi ja Pribolovite korteris Peterburis. Töökodal oli 2 usmarvi: valmistada ette tehnikuid ja muu uuus võitluseks.

Jätunud atundaadid: 18. märtsil 1882. aastal tustand atundaadi Odessa sõjaprokuröör Struhnikovile Zelvaus ja Kalkurini ning 24. märtsil rippusid nad in juba völlas. Järgmise atundaadi organiseeriti Odessa uimprokuröör Indeiinile. Su ebarõhkestes ja algand nassili-nd ametlenimised. Detsembrist 1881 kuni juunini 1882 olid aruturitud TK liik- med P. Tškalov, Martõnov, Lebedev, Roman-venko, Ljubatovits, Bogdanovits, Stefano- vits, Zlatopolni, Gratsjevni ja Butsevits. Isaaripolitsei käde oli langenud Peter- buri dinamüüdi töökoda, Moskva ja Vi-

¹ В. Дебуцкий, Папины. Каргоная Борни, lk. 178-179.

² „Каторга и ссылка“, 1926, кн. 25, lk. 96.

tebuki treiminojad. Vabaduse jäänud TK liikmeid haaras tõeline praamika: Tihhomirov, Franšoli ja osanina põgenemise välismaale.

TK liikmetest oli ainus Vera Figner, kes reeldus välismaale sõitmast ja lootis kogu

ku liita "Narodnaja Volja" järeljäänud osad. Nagu üppunga õlukuurest haaras ta kinni Kievi narodovoltsitist Spandovist ja Degajevist² ning tahtis nende abil luua uus sõjaväelise-revolutsiooniline organisatsioon, millest pidi saama uus "Narodnaja Volja" keskus, milna 1882. aasta juunist faaktiliselt Taidesaatvat Komiteed enam ei eksisternud.

Sõjaväeline keskus koos illegaalse treiminojaga Odessas loodigi, kuid juba 1882. aasta detsembris Odessa treiminooda arreteeriti ja abiellupaar Degajevid, Spandovini ja

¹ В. Левинский, "Партия. Каргола Воль", lk. 179.

² В. И. Сухомлин, "Из эпохи упадка партии. Каргола Воль", "Хатона и селма" 1926, кн. 24, lk. 76.

Kaljurnaja toimetati Odessa vanglas.

Nalitskes oli algusest peale piiridunud saata kuhu "Varodnaja Volja", kuid senini oli rühmeid olnud vähe. Organisatsioonid olid reeturid "Goldenberg", Okladski, Merkulov ja Pössakov, kuid ükski neist ei omanud ilvaadet keskusest ja talle alluvatist kohalikest gruppidest tevikuna.

Provokatsioonilisele tege alguse Degajev. Elumürinisel astus ta sidemeisse ilva-promourion Sudeikiniga ja 14. jaanuaril 1883. aastal korraldati talle vanglast füüüve põguremine.³

Tärsiti peale Degajevi vabaremist aretunuti Karuoris V. Figner, kes pool tundi enne oma arreteerimist oli kohanud iht "Varodnaja Volja" reeturit - Merkulovit.⁴

Figner oli kindel, et ta reedeti politseile Merkulovi poolt. Oma arvamus oli ta suhitud muutma alles Peter-Pauli kindluses, kus talle elumürinise ajal väidati võitnata vihiant, mis kuulus Degajevile ja kes oli sees amneerda ilvaade "Varod-"

1 "Кагорна и ссорука" 1926, кк. 24, лк. 86.

2 hiljem vahetres reeturist ja poos end

3 С. Банк, Тодер Сепре Драрва, "Красный Апрель"

4 В. К. Буллер, Запечатленные Труды, Т. I, лк. 220.

1928, Т. 31, лк. 220.

296.

naja Volja" tööst peale 1. märtni 1881. Niid
 taipas Figner, et ka sõjaväeline organisat-
 sioon oli reedetud.

Kui "Narodnaja Volja" oli ammu ala-
 mind ideoloogiline ja organisatsiooniline
 langus, siis Degajevi provokatorliku väi-
 tumise lisandas sellele veel moraalse lan-
 guse. Kohalikes organisatsioonides, millised
 olid jäänud juhita, sidemetuta, tulevik-
 ta kasvaid deentralistlikund meeleolud.
 Endis vastastikus usalduse asemel olid
 tulnud vaen ja vahtlustused.

Samal ajal Tihhomirov ja Ošanina,
 kes eraldasid "Narodnaja Volja" välis-
 maist keskest, püüdsid väita, et "Narod-
 naja Voljaga" on Venemaal kõik korras
 ja ta tegutses endises liinis. 1883. aastal
 saatis välismaise TK Venemaale B. Lopa-
 tini, kes pidi aitama taastada narodo-
 volitsite tugeva keskus Venemaal. Koor-
 tuli Venemaale tagasi ka Degajev, kes
 oli Tihhomirovi ja Ošanina juures käi-
 nud "andestust palumas" Figneri aetmi-
 se ust. Degajevile andestatigi tingim-
 sel, et ta peab tapma Ludeikini. Lopa-
 tini eest aga varjand Tihhomirov ja Oša-

¹ B. H. Фурьер, Заграничные Труды, т. I, кн. 297.

nina. Degajevi tegelikku olemust. Viimane tappiski Sudeikini narodovoletsite Konoševitsi ja Starodorovi abiga ning samal ööl põgenes ix välismaale sõitvale laevale.¹

Välismaiste juhtide printsiibitu suhtumise terrorismis vähendas nende autoriteeti Venemaal veelgi. Samal ajal olid Tihhomirov ja Ošanina tegelikult kaotanud igasuguse usu „Narodnaja Volja“ tegevusse Venemaal. Subhordin mäletab, et kui teda 1883. aastal Pariisi kutsuti, süstitles talle Ošanina, et nad tahavad lõpetada nii Sudeikini kui ka Degajeviga ja kurtis, et „Narodnaja Volja“ onab Venemaal vaid ühe ustava inimese, kelle nime Subhordin si mäleta.²

Lisaks narodovoletsite organisatsioonile järeljäänud gruppide seismisel ebakindlusele, mis väljendus õigete juhtide, eesmärgi, meetodite ja taktika puudumises, püüdis valitsus neilegi lõplikku hoopu anda kavalusega.

1882. aastal tekkis illegaalne organisatsioon „Vabatahtliku Kaitsi“, kuhu kuulusid vürst Vorontsov-Baškov, krahv Šuvalov,

¹ B. Мельников, Париж. Народная Воля, м. 174.

² „Хатырча и ссылка“ 1926. кк. 25, м. 31.

uraku Ignatjev, vürst Ščerbatov, paljud
 ministrid ja kindralid.¹ Organisatsioon üles-
 andeks kuulutati uue tsaari elu kaits-
 mine. Hiljem sai see organisatsioon tun-
 taks „Puha druziina“ nime all. Kuigi „Pui-
 ha druziina“ püüdis mõigiti olla ainult
 vahendajaks tsaari ja terroristide vahel,
 oli tema tegelikus ülesandeks „Varodnaja
 Nolja“ täielik purustamine. 1882. aastal püüdi
 sid neid oma võrku tõmmata Ašenbrek-
 nerit - väljapaistvat sõjaväelis-revolutsiooni-
 use organisatsiooni liiget.² Kui see eba-
 õnnestus, siis hakati tegutseda välis-
 maal. Pariisi ilmus keegi doktor Divinski,
 kes Debagoni-Mokriivitsi kaudu tutvus
 Lavroviga (pärast 1. märtsi sündmuse oli
 Lavrov üli tulnud terroristide poole). Lav-
 rov oma sõrda tutvustas doktorit TK liik-
 me Ošaninaga, kes juures doktor Divinski
 esitles enda kui vene konstitutsioonilise
 organisatsiooni „Maa Liiga“ esindajat.
 Tegelikult oli Divinski aga „Puha
 druziina“ agent. Lavrov ja Ošanina sub-
 tussid Divinski ise tõsiselt ja võtsid vast-
 tu tema nõudmised s.o. garanteerida
 tsaarile julgeoleku kuni kroonimiseni.

¹ W. Matveeva, lk. 59.

² B. Lebnunski, „Париж, Хронология Боря“, lk. 168-169.

"Maa Liiga" nimel lubas Nivinski saavutada Tšernõševski vabastamise, amnestiad poliitilistele vangidele, trüüvavabadus ja maakoogu kokkukutsumine.

Nivinski venitas läbirääkimistega. Mingit kindlat tähtaega ta garanteerida ei saanudki, kuna ta esindas organisatsiooni, mida tegelikult ei olnudki eksisteerinudki. Läbirääkimised Osanina ja Nivinski vahel katkesid, kuid algasid uuesti kellegi Mikoladzeaga ning lõpuks "Püha druziina" endaga. Tikhomirov ja Osanina võisid julgelt lubada tsaari julgeoleku, sest "Narodnaja Volja" ei olnud võimelinegi enam midagi nii grandioosset ette võtma, kuid Tikhomirovi ja Osanina käitumine ei olnud väärtikas Šeljabovi, Mihhailovi ja Perovskaja kaasteltele.

Välismaisele keskkonnale kokkuleppepoliitika kutsus vehe revolutsioonilises noorsoos esile soovi tegutseda omal viisil.

Nii tekkis 1883. aastal "Partei" "Narodnaja Volja" noorsoo liit, millest kasvas välja "Molodaja Narodnaja Volja" esotsas andeka paedi P. Jakubovitsiga.² Grupp

1. "Каторга и ссылка" 1926, кк. 25, лк. 31.

2. "Каторга и ссылка" 1926, кк. 27, лк. 69.

tegutses energiliselt. Lühikes aja jooksul kogus ta enda ümber noored jõud, nagu Stanodvorski, Šebalin, Ovtšinnikov, Bah, Ivansov. Neil õnnestus luua illegaalse trüükivõrka Tartus ning sõlmida sidemed Karkovi, Kiiwi, Kostovi, Sarsaatori, Karsani ja Jaroslavi üliõpilastega.

Jõudnud Venemaale, ühines „Molodaja Narodnaja Voljaga“ G. Lopatini 1884. aastal Jakubovitsi ja Lopatini arretuuri ning organisatsioon lagunes.²

1885. aastal lõuna narodnikliku grupi tegid kaks ühised B. Orizhka ja V. Bogorazi juhtimisel. Jekaterinoslavis kututi kokku kongress ja sellel võeti vastu otsus jätkata ajalehe „Narodnaja Volja“ väljaandmist. Lõuna narodnikliku grupi poolt anti välja „Narodnaja Volja“ nr. 11 ja 12 (need ilmusid Rostovis ja Simulas), kuid 1886. aastal arretuuri ka see grupp.³ Kõik katsed taastada eeldist „Narodnaja Voljat“ lõppedi edukalt. Organisatsiooniline langus aina süvenes.

Krijuka pildi sellest annab terve

¹ „Каторга и ссылка“ 1926, кк. 27, лк. 68.

² В. Мельников. Память. Карогунае Вонд“, лк. 186-187.

³ Тамар, лк. 188

kohtuprotsesside nida, milline sai alguse juba esimesemärtslaste suure protsessiga. Järgmise oli 20-protsess (toimus 9.-15. veebruarini 1882. aastal), mida õigem oleks nimetada „Narodnaja volja“ TK protsessiks, kuna 20 kohtualusest olid 11 TK liikmed. Need olid Barannikov, Issajev, Kolodukovitš, Langans, Lebedeva, Al. Mihhailov, Monozov, Sukhanov, Trizoni, Frolenko ja Janimova. Need siirdistati (Ouladski, Goldenbergi ja Põssakovi poolt antud andmete järgi) atendaatide ettevalmistamises tsaarile. Kohtu otsuse kohaselt mõisteti 10 siviilalust surma, 5 - eluaegsele sunnitööle ja ülejäänud 5-le - 20 aastat sunnitööd. Tegelikult viidi surmapuhitus täide ainult Sukhanovi osas, kellele kui ohvitserile valitsus ei sunnud andestada ohvitserivande mündamist. Ta lasti maha 19. märtsil 1882 Kioolinnas oma madrusti us.²

Kõigi teiste surmamõistetute karistus andati eluaegse sunnitööga ja Mihhailov, Kolodukovitš, Barannikov, Issajev, Frolenko, Langans, Kletotšnikov ja Monozov viidi Peeter-Pauli kindlusesse, kus juba

1. „Капознае Вона“ через царских сыгов, вильск вѣторой, Москва 1931, лк. 031 (едариди „Капознае Вона“ через царских сыгов, т. II).

2. Э.А. Павлюченко, лк. 77.

2 aasta pärast surid Mihhailov, Kolod-
kovi, Kletotsnikov, Barannikov, Langars ja
Tetrua.¹

20- protsessile järgnes „17- protsess
1883. aastal. Suurad oli kohtu all 5 Tši-
dasaatra Komitee liiket: J. Bogdanoviti, M. Gna-
tševski, P. Zlatopolmi, A. Korba ja P. Tšellalov,
4 TK agentid: P. Ivanovkaja, A. Lissovka-
ja, K. Grünberg ja A. Borisõ ning „Varodna-
ja Volja“ noored liikmed M. Klimentso,
J. Kaljušinski, W. Smirnitšukaja, A. Pribõlev, R. Pri-
bõleva ja M. Gušnova jne.² Esialgne koh-
tuotsus kohaselt mõisteti 7 süüalust
surma proovix läbi. Tegelikult kõigi-
le määratud surmaabhtlus arendati elu-
algne surmhitõiga. Ja sinna kad jäidki:
1883. aastal suri Tšellalov, 1884. aastal koos
end Sõhlißelburgi ühilduses Klimentso, 1885.
aastal surid Zlatopolmi ja Butševits.³

Kolmandas suuremas protsessis oli
„14- protsess 24. - 28. septembrini 1884. aastal.
Kohtu all olid V. Figner ja sõjaväelise-
revolutsioonilise organisatsiooni liikmed,
väljapaistvad sõjaväelased K. Stronberg,
W. Rogatšov, W. Pohhitovov, M. Föenbrenner jt.

¹ „Харогуаа Вона“ через маркиса сугора, к. 123.

² same, к. 126

³ „Харогуаа Вона“ через маркиса сугора, т. II, к. 135.

Kohus mõistis surma & siivalust, nende hulgas ka V. Figneri. Konfirmatsioonitötte pehmemdati kohtuotsust ja ainult ohvitserid Štromberg ja Pogatsjev lasti maha Schliisselburgi kindluse müüride vahel. V. Figneri, N. Pohhitonovi, M. Ašembrenneri ja A. Tihhanovitsi surmavahetus asendati tähtajatu surmitööga ning nad paigutati Schliisselburgi kindlusesse.

Üksteis järel toinud narodovoletsite gruppide aruteluimind ja kondurid kõige erinevamate arvudega tähistatud kohtuprotsessid.

Kõik need kohtusalused, kellele mõisteti kas eluaegne, tähtajatu või ka 20 aastat surmitööd võivad end samahästi kui vabaduneks pidada. Kõik tähtsamad poliitilised vangid paigutas tsaarivalitsus XIX sajandi II poolel kas Puter-Pauli või Schliisselburgi kindlusesse. Peale seda kui vangid taga sulgus kindluse välisus, oli ka katkenud igasuguse sidete välismaailmaga. Igale vangile kuulus süü omaette kogu seinä külge kinnitatud nandroodi, laua ja lambiga.

Kõrgis selgus, et side ei olnud nat-

venud mitte ainult välismaailmaga,
vaid ka teiste vangidega.¹

Päevad kulgesid kindluses rituaal-
liselt ja täielikus vaikuses. Figurer meenutab,
et kõige raskemaks katsumuseks vangide-
le oligi vaikus, mis valitses terves majas.
Nangla pidi olema surunud, surunud na-
gu haud. Isegi valvurid hüüasid hääl-
tult ja ainus hääl kogu vanglas oli selle
rasvete uste paakumise.²

Sellises olukorras, kus puudus igasugu-
ne füüsilise ja vaimse töö võimalus, side
teiste inimestega jn., algasid vangide psü-
hiline haigestumine. Raskest haigestu-
rid vastu: Itšidun, Ivanov ja Krontsin. Kurb
oli kogu vahuväeohvitser, akadeemik
N. Pohhitonoviga, kes läks hulluks peaa-
gu märkamata. Väljapaistvast aka-
deemiast oli Schlüsselburg teinud stu-
di, kes ei sarnanenud inimesele ja ke-
da isegi häbeneti näidata onastele.³

Samasugune oli ka M. Gnatiowski ko-
tus Schlüsselburgis kannatas ta väga ja
eriti naiste pärast, kes tema arvates ku-
nagi ei tohtinud taluda midagi nii-

¹ M. X. Терпун, Утопия царской России, 1870-1900,
Т. III, Москва 1952, lk. 245-246 (edas-
pidi M. X. Терпун).

² B. H. Фурман, Заключенников Трубец, Т. II, lk. 51.

³ samas, lk. 87-95

sugust, nagu eiu sellises kivimüüris. 1886. aastal kirjutas "natsionki" nija siskri-
nistu D. A. Tolstoile, mille võndis olukorra
parandamist Schliisselburgis. Minguid taga-
järgi see kiri loomulikult ei andnud.
1887. aastal oli "natsionki" juba raskest
haige ja samal aastal lõpetas eiu eren-
tapringa.¹

Nimetatud ei olnud kunageltki aih-
sad, kelles hävitas inimene tsaarivagre
vangla. Paljud narodovoltsid seuid vang-
lais ja asumisel tiivikusse, paljud välju-
rid kaalt raskest psüühiliste haigetena.
Oli ka neid, kes teadlikult läksid vang-
lamüüride vahel surma, nagu 193-
protsessi väljapaistvaime meju mõõnik,
kes lasti maha vangivalvuri olvamise
est.²

Ei nohtuprotsessid, surmanuht-
lused ega vanglad ei muutnud juurte-
ni maha suruda vaenu tsaaril kvalit-
suse vastu, eriti revolutsioonilises koorsoos.
Lüh ja kaal tehti jälle katkid ees-
tada "narodnaja volja" tegevust. Viima-
ne väljapaistvaime kaalide katsu tehti
1886. aastal, kui Peterberi lühikooli üli-

¹ B. H. Furner, "Dokladnennui Tryg, T. II, lk. 54-55."

² H. Maibuts, lk. 61.

Õpilaste Ševõreni ja Lukasevitši initsia-
tiivile loodi "Narodnaja Volja" terroristlik
frantsioon. Seda juhuldas ka V. I. Lenini vend
A. I. Mejanov. Ševõreni koostas legaalse üli-
õpilasorganisatsioonide abil, nagu raama-
tukogu, söökla, vastastikuse abistamise kas-
sa kuni 200 üliõpilast. Nimetatud turo-
ristliku frantsiooni oli kutsud "Narodna-
ja Volja" kohalike gruppidega ning Vilno
illegaalse treeninguga. Frantsiooni prog-
rammi töötas välja A. I. Mejanov ja kohati oli
selles mängata üleminekut narodnikuselt
otsiaaldemokraatiale.

Kuigi oma teoreetilistele vaadetele Lu-
kasevitš ja Mejanov lähtesid marxismile,
ugesid ka need ekslikult terrorit võige
tähtsaks poliitilise võitluse vahendiks.

1. märtsil 1887. aastal tahtis turo-
ristliku frantsioon korjata 1. märtsi 1881.
aasta sünnimust. Nevski prospekti ot-
sustati visata tsaari ekipoazi alla
pommid.² Üks pommivalmistajatest oli
Aleksander Mejanov.³

1. märtsie 1887 tulidki Nevski pros-
pektile pommiviskajad - üliõpilased

¹ В. Левицкий, "Партия, харознае Боле", lk. 190-191.

² Александр Ильич Ульяков и дело 1 марта
1887 г. № - Д 1927, lk. 304.

³ Там же, lk. 307

Ossipanov, Andrejuskin ja Generalov koos lõhkuvate miiskudega. Nad ameturiti tänavaal pommid käes, ilma et need oleksid midagi teha saanud. Nendega koos ameturiti ka signalistid Kantin ja "Gonkuna".

"Teiste esimehkanähtaste" protsess toimus 19. aprillil 1887. aastal. Sukond oli süüpingis 15 inimest, millest algul 12 mõisteti surma pooleks läbi. Tegelikult pooldi viis: P. Andrejuskin, V. Generalov, V. Ossipanov, P. Ševõnev ja A. Ujanov.

1888. aastal tehti nõigest hoolimata veelkord katsed taastada "Narodnaja Volja" organisatsioon. Sukondus initsiatsiooniasutamis saai Pariisis asuva "Terroristliku ringi" liige Sofia Ginsburg, kes sellesmängil sõitis Venemaale. Karmovis organisatsioon ta ohvitseridest koosneva ühikust ja jälle algas atendaadi ettevalmistamine Aleksander III-le. See katse lõppes ehre kui teda õieti alustada saadi. 1889. aastal uuustas Ginsburg mapi proklamatsioonidega, milles väigiti peatselt atendaadist tsaarile kirjatarvete kaupluse. Varsti Gins-

¹ В. X. Тернер, стр. 118.

² В. Каролина Бона "нефед нареченн сугон", т. II, стр. 139.

burg arreteeriti ja keskus lagunes jälle. Kohtuprotsessi, mis toimus "Sinsburgi üle peetakse XIX sajandi viimaseks suuremaks protsessiks.

"Narodnaja Volja" leitlus tsaarivalitsusega oli lõppenud. Ei ole raske öelda, miks "Narodnaja Volja" ei võitnud ega saanudki võita. Teooria, millele narodovoltsid toetusid, oli täiesti väär. Taktika, mida nad kasutasid võitluses, oli samuti väär. Ei saa aga jätta märkimata printsipiäalset erinevust "Narodnaja Volja" tegevuses ja võitluses 1879. aastast kuni 1. märtsini 1881 ning pärast seda.

Kui "Narodnaja Volja" olemasolu algperioodil oli tervelt olnud relvane, mille usmärke ei olnud mitte ainult tsaarifüüsiline hävitamine, vaid ka sotsiaalne ja poliitiline pöördeteostamine, siis pärast 1. märtsi on narodovoltsite tegevuses märgata mandumist. Terroristid on saanud väikese kättemaksuvahend ja seda olivaja "Narodnaja Volja" endise prestiiži säilitamiseks. Ei saa mitte hinnata neid julgeid katseid, mida tehti

"Narodnaja Volja" taastamiseks, kuid kõik need jäid süüsi selle suurepärase võitlusorganisatsiooni kahvatuks kordamiseks. Nähtult pärast 1. märtsi 1894. aasta sünnimusi oli hakatud narodniklik ideoloogia laostuma, degenererudes 30. aastateks "kõbarus väikekodanikuks radikalismiks."

¹ V. I. Lenin, Mis on "rahvasõbrad" ja kuidas nad võitavad sotsiaaldemokraatide vastu, Teored. 1. kd., lk. 235.

V PEATÜKK

V. I. LENIN REVOLUTSIOONILISEST NARODNIKLUSEST

Ajalooliste teemate üle ei otustata selle järgi, mida ajaloolisest tegevusest ei andnud võrreldes tänapäeva tingimustega, vaid selle järgi, mida nad andsid nut võrreldes oma eelkäijatega.¹ Sellisest seisukohast lähtus V. I. Lenin ka narodnikliku liikumise hindamisel.

Vaatamata teravale ideelisele võitlemisele V. I. Lenin narodniklike vigade ja teoreetiliste eksisammude nõrval tõi esile ka nende väljapaistvad teened vene revolutsioonilise liikumise es. Stalini isikukultuse aastail unustati Lenini katepoolne hinnang narodniklusele ja hakati toonitama narodnikluse

¹ V. I. Lenin, Majandusliku romantismi isoleerimiseks, Teosid, 2. kd., Tallinn, 1949, lk. 158.

negatiivset osa, kusjuures kohati 70. aastate revolutsiooniline rahodniklus samastati 80.-90. aastate liberaalse rahodniklusega ja vastandati kelle 50.-60. aastate revolutsioonilisele demokraadile.

Uue revolutsioonilise liikumise segasuisuslike etapi jagas V. I. Lenin omakonda 3 ossa:

1. Revolutsioonilis-demokraatlike valgustajate periood
2. Revolutsiooniline rahodniklus
3. Liberaalne rahodniklus

Kui Lenin tõepoolest täiesti eitavaalt suhtus liberaalse rahodnikluse, siis tundis ta samal ajal alati sügavat austust vana vene revolutsioonilise rahodnikluse vastu, mille suun ajalooline teema seisis selles, et „nad püüdsid oma organisatsioonilõmmata kõiki rahulolematuid ja suunata neid organisatsiooni otsustavasse võitluse imvalitsusega.“²

1915. aastal kirjutas V. I. Lenin:

„Si saad olla marussist, tundmata sügavaimat austust suure kodan-“

¹ П. С. Писаренко, о некоторых вопросах истории народнической, „Вопросы истории“ 1956, т. 5, кн. 412.

² В. И. Ленин, „Кто к кому?“, Труды, 5. кн., кн. 429.

liku revolutsioonide vastu¹, kes võit-
 luid feodalismi vastu. Revolutsiooni-
 line narodniklus nägi selgelt oma po-
 lütilise võitluse ülesannet võitluses
 tsarismi vastu ja selles suhtes oli ta
 60. aastate traditsioonide jätkuaja
 ja vene sotsiaaldemokraatia eel-
 käija.

V. I. Lenin rõhutas, et narodnikli-
 kul ideoloogial on dualistlik iseloom
 ja selle tunnustajad tuleb sel-
 gesti eraldada ühelt poolt tema ta-
 lurahvademokratismi, mis väljendus
 võitluses pärisojuu igandite vastu
 ja oli täiesti revolutsiooniline ning
 teiselt poolt utoopilist sotsialismi,
 milles ei olnud "kübitki sotsialis-
 mi"², mis väljendus protestis arenava
 kapitalismi vastu ja oli narodnik-
 liku ideoloogia üheks reaktiooni-
 liseks jooniks.

Naadeldes laiemas mõttes narod-
 nikute talurahvademokratismi, mäi-
 nis V. I. Lenin, et mitte alati võik-
 see, mis on vale vormilis- majandus-
 likus mõttes, ei pea olema vale ka

¹ V. I. Lenin, II Internatsionaali mahh, Teond, 21. kd.,
 Tallinn 1953, lk. 194.

² V. I. Lenin, Kesseni mälestused, Teond, 18. kd., lk. 11.

tingimata ajaloo mõttes. Nii ka na-
 rodnikute talurahvademokraatism, mis
 oli tõepoolest väär majanduslikus mõt-
 tes - sotsialistlikku utopiaana, oli sa-
 mal ajal tõde talurahvahulkuade
 ajalooliselt tingitud demokraatlikus
 võitluses, milline moodustab kodanli-
 ku ümberkujujunduse lohutamatu ele-
 menti.¹

Ahdes hinnangut revolutsiooni-
 lise narodnikluse programmile, hii-
 das V. I. Lenin kõrgelt selles program-
 mis puistitatud eesmärgi, mis oli suu-
 ratud sellele, et „vüa talurahvas sotsia-
 listlikule revolutsioonile noasaegse
 ühiskonna aluste vastu.“² Arvates, et
 poliitilised vabadused üksi anna-
 vad vähe rahvamassidele, pöõnt aga
 võib ära kasutada kodanlus võime
 võtmiseks ja tööliste ekspluateerimise
 suurendamiseks, narodnikud puisti-
 tavad endale utopiline ühiskonda-
 lahendada korraga poliitiline pöõnde
 ja sotsialistlikku revolutsiooni viisi-
 mused. Narodnikute loovad plaanid
oida utopia. Kuid nende loovates

¹ V. I. Lenin, Kaus utopiat, Teond, 18. kd., lk. 328.

² V. I. Lenin, Mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas need
 võikivad sotsiaaldemokraatide
 vastu, Teond, 1. kd., lk. 235.

plaanides oli olemas „purustav element keskaegsuse suhtes.“ See element ei oleks sugugi utopia, vaid võige elavam reaalsus kapitalismi ja proletariaadi seisukohalt. Lenin nõudis, et marxistid narodniklike utopiaste kestast hoolikalt välja otsustid talurahvaklasside siira, otsustava ja võitleva demokratismi terve ning väärtusliku tuuma.²

Oma kriitikas narodnikluse kohta ei jätnud Lenin kahe siima vahel nende subjektiivset meetodit sotsioloogias. Kui idealistid andsid narodnikud juhtiva osa ajaloo „kriitiliselt mõtlevalle isikule“ ja arvasid, et sotsialismiks on küllalt subjektiivsete faktorite olemasolust s.o. revolutsioonilise intelligentsi tahtest, kes oma võitlemisega suudavad välja viitsuda talurahva revolutsiooni, milline nende arvates pidi olema sotsialistlik, tegelikult olles aga saanud olla ainult kodanliid-demokraatlik. Narodnikud ei mõistnud, et sotsialismi jaoks on vajalik

¹ V. I. Lenin, Stolõpini ja narodnikute agrariprogrammi võrdlus, Teond, 18. kd., lk. 129.

² V. I. Lenin, Kaks utopiat, Teond, 18. kd., lk. 329.

ka materiaalsed eeldused ja selline juhtiv ühikondlik jõud nagu proletariaat. Narodnikud andsid juhtiva koha revolutsioonilises liikumises intelligentidele. Süt tuli ka nende töö tagajärjel. Kuna nad ei osanud vaadata rahva erinevatele klassidele kui iseseisvatele ajaloolistele tegelastele, vaid kui matujalile, „mis kuulub ühele või teisele talle suuna-misele“, siis selle tõttu ei suutnud nad täita ka oma tööst eesmärgi - rahvarevolutsiooni läbiviimist Venemaal ja seega tõestasid oma sobimatust olla eesnimelise klassi ideoloogid.

Revolutsiooniline narodniklus ja eriti „Narodnaja Volja“ juures suurenenud sammude edasi võneldes eelkäijatega oli nende pöördumine poliitilise võitluse talle. Samam tagasi oli aga see, et nad poliitilise võitluse all mõistsid „tööliskliimimisest irdunud tegevust ja ahendasid poliitika ainevõimsi vandesõltlikuks võitluseks.“² Revolutsiooniline narodniklus võitlusmetoodilis oli poliitiline terror, mil-

¹ V. I. Lenin, Millisest parandist me loobume?, Teond, 2. kd., lk. 470.

² V. I. Lenin, Meie liikumise aktuaalsed küs-
anded, Teond, 4. kd., Tallinn 1950, lk. 528.

elle nad ix andnd suure tahtsuse
 tsani autoriteedi murdmisel, revo-
 lutsiooniline vaimu äratamisel rah-
 vas ja nende organiseerimisel võitlemis.
 Tegelik elu aga näitas, et vere terror
 oli ja jäi spetsiifiliselt intelligentli-
 kuse võitlusviisiks ning individuaal-
 seil poliitilistel mõrvadel ei olnud
 midagi ühist „rahvarevolutsiooni vä-
 givallaaktidega.“¹

V. I. Lenin kriitiliselt korduvalt en-
 ronit ja näitas, millist tõsist kahju
 tõi see tööliikumisele, lõhundes
 sidet sotsialistliku agitatsiooniga ja
 revolutsioonilise klassi vahel. Poliitiline
 terror kui taktika revolutsioonilises
 võitluses osutus ekslikuks, sest nagu
 näitasid narodnikute kogemused,
 on ilma töörahvata „igasugused pom-
 mid jõuetud, täiesti jõuetud.“² Narod-
 nikliku liikumise osutus jõuetuks
 ja see jõuetus tulenes narodnikute
 väärast vaatest ajaloo protsessile, mil-
 le järgi pidid võitlema ainult kan-
 gehased. 70. aastate revolutsioonili-

¹ V. I. Lenin, Invalitsus ja proletariaat, Teosd,
 8. kd., Tallinn 1952, lk. 6.

² V. I. Lenin, Revolutsiooniline avantürism, Teosd,
 6. kd., Tallinn 1951, lk. 166.

ne rahadniklus pani võitlema organi-
satsiooni paremad jõud, kes „ilmuta-
sid suurimat enesalgamist ja uut-
susid esile oma kangelasliku terro-
ristliku võitlusmeetodiga kogu maa-
ilma imetluse”¹, kuid õige teooria puu-
dumine teigi selle liikumise vältima-
tu vrahhi osaliseks.

Vladimir Iljitsi Lenin aulunud hä-
vitava mitme revolutsioonilise rahad-
nikluse ideoloogia ja programmi es-
likele seisukohtadele ning nende re-
volutsioonilise võitluse taktikale, tõi
kordumalt esile ka positiivsed mo-
mente sellesama voolu ideoloogias ja
programmis. Kunaagi ei unustanud
V. I. Lenin ratsiaaldemokraatidele res-
kujus seadmast revolutsioonilise ra-
hadnikluse suurepärasest, karmidist-
sipliiniga ja rangelt konspireeritud
võitlusorganisatsioonist, millele tänu
neil revolutsioonilise tegevuse koni-
fudal, kogu mõnisk, kalterin ja ilja-
bov², keda võib võanelda Robespierre'i ja
Maribaldiiga³ õhnestus konda saata
kõige grandioosumaid üritusi.

¹ V. I. Lenin, 8. tekkanne 1905. aasta revolutsioonist,
Teoskd. 23. kd., Tallinn 1953, lk. 232.

² V. I. Lenin, Mis teha?, Teoskd. 5. kd., lk. 403.

³ V. I. Lenin, II Internatsionaali vrahhi, Teoskd. 21. kd.,
lk. 194.

LÖPPSÕNA

Selline on lühike ülevaade parteist „Narodnaja Volja“, tingimustest, milles ta tekkis, võitlustest ja hävingu põhjustest. „Narodnaja Volja“ ei saavutanud põhieesmärki, mille nimel võitlesid ja hukkusid ta kangelased - isevalitsuse hävitamist ja poliitilisi vabadusi.

Soovides olla rahva vajaduste väljendajaks ja esmisesks väesalgaks võitluses vene rahiskonna poliitilise vabastamise eest, jäid narodnikud siiski, kõikidele pingutustele vaatamata, revolutsionääride vandenõuliseks rihaus, kes oli enam rahvast ja ei osanud toetuda inngi ka kõige antiivsematele elementidele.

Narodnikluse ideoloogiline

vead s.o. proletariaadi kui iseseis-
va jõu mittemõistmine, talurahva idea-
liseerimine, „kangelaski ja massi teooria
ning rahvaväelise-avanhistliku vaa-
ted ühikonnale, vead, mida „Rahv-
naja Volja“ tegi teatavas ei lastud
tal saada rahvamasside poliitiliseks
parteiis ja masside toetuse osaliseks.
„Rahvahnaja Volja“ sõna otseses mõttes jook-
sis vuest tühjaks ülevõndses võitluses tsaa-
ri valitsusega.

Analüüsisides „Rahvahnaja Volja“ te-
gevust tuleb alati silmas pidada
tema teeneid vene revolutsioonilises
liikumises: seda, et tema esmakord-
selt täie selgusega puistitas revolut-
sioonilise võitluse ülesandeks tsaa-
ri valitsuse hävitamine; seda, et „Ra-
hahnaja Volja“ arendas edasi „Zemlja i
Volja“ poolt loodud organisatsiooni
ja lõi kõrgemat tüüpi illegaalse
võitlusorganisatsiooni; „Rahvahnaja
Volja“ teeneid illegaalsete trüükko-
dade organiseerimisel ja illegaalse
ajakirjanduse levitamisel; „Rahv-
ahnaja Volja“ teeneid agitatsioonitöös

töölise ras, mis laiendas teatud mää-
ral töölise silmaringi, purustas tra-
nismi poolt loodud illusioone, religi-
ooseid eelarvamusi ja äratas poliiti-
lise mõtte.

„Narodnaja Volja“ väga suur teene
seisnes selles, et ta oma organisatsiooni
suutis koondada sellised inimesed, nagu
revolutsionääride vedad eskujuud A. I. Žel-
jabov, I. I. Perovskaja, A. D. Mihhailov ja V. W. Fig-
ner, väljapaistvad teadlased, nagu reak-
tiivaparadi esimese projekti autor N. Ki-
baltšik, hilisem NSV L Teaduste Akade-
mia auliige V. A. Morozov, kuulus bio-
keemik, akademik A. W. Bach, hilisem
NSV L Teaduste Akadeemia korresponden-
riv liige, antropoloog ja etnograaf L. J. Šten-
berg, professor, geoloog I. D. Lukasševits, aero-
plaani projekti autor J. W. Bogdonovits,
tugeva härvikava ja terviseega inime-
sed, nagu A. F. Froloenko, V. W. Figner, V. A. Mo-
rozov, A. V. Jankimova, I. A. Ivanova-Boreišo,
keda ei murdanud aastakümneid
tsaari- Venemaa vanglaid ja vesand-
id oma parim sotsialismi üles-
ehitanisus Wõukozude liides.

Mitte asjata ei ole „Venemaa sotsiaaldemokraatliku Töölispartei manifestis“, mis anti välja pärast N S D T P I kongressi 1898. aastal, öeldud: „sotsialistlikum liikumise ja sotsialistliku suunana jätkavad Venemaa sotsiaaldemokraatliku Partei kogu eelnenud Venemaa revolutsioonilise liikumise viritust ja selle traditsioone; kades partei kui kuni kõige tähtsamaks lähemaks ülesandeks poliitilise vabaduse kättevõitmine, lähed sotsiaaldemokraatia selle üsmärgi poole, mille juba selgesti endale kaded vana „Narodnaja volja“ kuulsaad tegelesid.“

¹ N S D T P I kongresside, konverentide ja keskusomitee plenumite resolutsioonid ja otsused, 1891-1954, Tallinn 1956, lk. 15

KASUTATUD KIRJANDUS

Marxismi - leninismi klassikud

Маркс К., Конспект книги Траутмана
"Государственность и анархия",
К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения,
Т. 18, Москва 1961.

Энгельс Ф., Эмигрантская литература,
К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения,
Т. 18, Москва 1961.

Перельман К. Маркса и Ф. Энгельса
с русскими политическими дея-
телями, 1947.

Ленин, В. И., Mis on "rahvasõbrad" ja
kuidas nad võitlevad sotsiaal-
demokraatide vastu, Teond.
1. kd., Tallinn 1948.

Ленин, В. И., Majandusliku romantismi
illoomustamineks, Teond. 2. kd.,
Tallinn 1949.

- Lenin, V. I., Millisest parandist me loo-
 bume?, Teosd. 2. kd., Tallinn 1949.
- Lenin, V. I., Meie liikumise aktuaalsed
 küsimused, Teosd. 4. kd., Tallinn 1950.
- Lenin, V. I., Anarhism ja sotsialism, Teosd. 5. kd.,
 Tallinn 1951.
- Lenin, V. I., Mis teha?, Teosd. 5. kd., Tallinn 1951.
- Lenin, V. I., Lemstvo tagamised ja libe-
 ralismi kannibalid, Teosd. 5. kd.,
 Tallinn 1951.
- Lenin, V. I., Revolutsiooniline avastamine,
 Teosd. 6. kd., Tallinn 1952.
- Lenin, V. I., Isvalitses ja proletariaat,
 Teosd. 8. kd., Tallinn 1952.
- Lenin, V. I., Kuzeni mälestus, Teosd. 18. kd.,
 Tallinn 1953.
- Lenin, V. I., Kaks utopiaat, Teosd. 18. kd., Tal-
 linn 1953.
- Lenin, V. I., Narodniklusust, Teosd. 18. kd.,
 Tallinn 1953.
- Lenin, V. I., Stalõpini ja narodnikute ag-
 raarprogrammi võrdlus, Teosd. 18. kd.,
 Tallinn 1953.
- Lenin, V. I., II Internatsionaali vrahk, Teosd. 21. kd.,
 Tallinn 1953.

Lenin, V. I., *Stekanne 1905. aasta revolutsioonist*, *Ilusad*, 23. kd., Tallinn 1958.

Allikad

Анткеман, О. В., *Одмысливо „Земля и Воля“ 70-х гг.*, Петроград 1924.

Архив „Земли и Воли“ и „Народной Воли“, Москва 1930.

Дебагорский-Мокрицкий, Вл., *От дунтарства к терроризму*, кн. I, М.-Л 1930.

Кропоткин, П. А., *Заниски революционерска*, М.-Л 1933.

Лавров, П. Л., *Историческая нисска*, Санкт-Петербург 1906.

„Литература партии „Народная Воля“, Москва 1930.

Морозов, К. А., *Повести моей жизни*, т. II, Москва 1962.

„Народная Воля. В документах и воспоминаниях“, Москва 1930.

Писска народноволыца А. Д. Михайлова, Москва 1933.

Етсэндк - Кравчицкий, С., Социализм.

Том первый, Москва 1958.

Фолкер, В. К., Запечатленный Труд, Том

первый и второй, Москва 1933.

Фроленко, М. Ф., Собрание сочинений.

Том первый и второй, Москва 1932.

ULKP ajaloo dokumendid

ULKP kongresside, konverentside ja kesk-

komitee plenumite resolutsioonid ja

otsused, 1898-1954, Tallinn 1956.

Perioodika

„Вопросы истории“, 1956 ja 1959.

„Вопросы литературы“, 1960.

„Исторические записки“, 1960.

„История СССР“, 1961.

„Каторга и ссылка“, 1926 ja 1930.

„Коммунист“, 1958.

„Красный Архив“, 1926 ja 1928.

„Литературные розы“, 1908.

Литература

- Александр Мильер Чубяков и де-ло 1 марта 1887 г., М.-Л. 1927.
- Гасеница, М., К вопросу об отношении царского правительства к Паритетской Коммуне, Сухуми 1954.
- Гернет, Л. К., История царской тюрьмы, 1870-1900, Т. III, Москва 1952.
- История русской экономической мысли, Т. II, часть первая, Москва 1959.
- Клепкин, А. В., Андрей Мельцов - герой Кароидной Воли, 1959.
- Козьмин, Г. П., Из истории революционной мысли в России, Москва 1961.
- Левин, М. Л., Общественное движение в России в 60-70-е годы XIX века, Москва 1958.
- Левинский, В., Партия Кароидной Воли, М.-Л. 1928.
- Лайкина, М., Вера Золотар, Москва 1961.
- "Кароидная Воля" перед царским судом, Москва 1930.

- «Каролина Вона через царский суд»,
выпуск второй, Москва 1931.
- Очерки истории СССР, 1861-1904,
Москва 1960.
- Павлюченко, Э. А., Софья Перовская,
Москва 1959.
- Плеханов, Г. В., Камни разногласия,
Москва 1948.
- Плеханов, Г. В., Социализм и политическая
борьба, Москва 1959.
- Прокофьев, В., Андрей Мельцов, Москва
1960.
- Тихомиров, А., Заповоруженный и поли-
ция, Москва 1930.
- Чернык, Д. К., Николай Кудальчик -
революционер и укривый,
Москва 1960.
- Шестанов, Л. П., Борьба В. И. Ленина
против идеалистической
социологии народничества,
Москва 1959.
- Ярославский, Е. П., Разгром народничества
марксизмом, 1939.

SISUKORD

Sissejuhatus	lk. 3
I ptk. Narodnikluse ideoloogilised alused	lk. 11
II ptk. „Narodnaja Volja“ tekkimine ja organisatsioonilised alused	lk. 38
III ptk. „Narodnaja Volja“ praktiline tegevus	lk. 64
IV ptk. „Narodnaja Volja“ ideoloogiline ja organisatsiooniline vrahh	lk. 99
V ptk. V. I. Lenini revolutsioonilisest narodniklusest	lk. 123
Lõppsõna	lk. 131
Kasutatud kirjandus	lk. 135